

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Tekirdağ Büyükşehir ve Urla Belediyesi Uygulamaları

H. Hakan Yılmaz^{a, b}, İtibar Aydemir-Uslu^c, Mustafa Biçer^d

Özet

Kamusal kaynak tahsisi ve yeniden dağıtım sürecinde, hayatın çoğu alanında sosyoekonomik olarak dezavantajlı olan ve cinsiyet, cinsel kimlik, din, ırk, etnik köken, engellilik ve benzerleri nedeniyle kesişimsel ayrımcılığa maruz kalanların durumunun dikkate alınması, eşitsizliklerin azaltılması bakımından kritik öneme sahiptir. Kamu harcamalarının tahsis edilmesi ve kamusal hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi sürecinde farklı toplumsal cinsiyetlerin ihtiyaç ve önceliklerinin gözetilmesi amacıyla geliştirilen Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) aynı zamanda kesişimsel cinsiyet ayrımcılıklarının ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de TCDB girişimlerinin sınırlı örneklerinden olan Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi ile Urla Belediyesi’nde gerçekleştirilen proje ve faaliyet bazlı TCDB uygulaması ele alınmıştır. Her iki uygulama da geliştirilmesi gereken yanlar olmakla birlikte, ulusal ya da uluslararası herhangi bir kurumun desteği olmadan TCDB yaklaşımı temelinde ilgili tablolarının bütçe paketi içine eklenmesi açısından Türkiye’deki öncü örnekler arasındadır. Bu uygulamaların yerel siyasi aktörler ve sivil toplum tarafından sahiplenilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının daha sürdürülebilir bir yapıda olmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Toplumsal Cinsiyet
Toplumsal Cinsiyete Duyarlı
Bütçeleme
Yerel Yönetimlerde Bütçeleme
Faaliyet Bazlı Bütçeleme

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 02.04.2019
Kabul Tarihi: 21.06.2021
Doi: 10.18026/cbayarsos.553055

Gender Budgeting In Local Governments: Tekirdağ Metropolitan And Urla Municipality Cases

Abstract

In the public resource allocation and redistribution process, to reduce inequalities, it is of the utmost importance considering those exposed to intersectional discrimination based on gender, sexual identity, religion, race, ethnic origin, disability and the like. Gender Budgeting (GB), developed to allocate public resources according to the needs and priorities of different genders, also aims to eliminate these intersectional inequalities. In this study, the project and activity-based GB in Tekirdağ and Urla municipalities, which are among the limited examples of GB initiatives in Turkey, are discussed. Although both initiatives need improvement, they are among the prominent examples in Turkey regarding the adoption of GB activities without the leadership and support of any national or international organisation and involving gender-related data in the budgeting process. The widespread adoption of these practices by local political actors and civil society will contribute to more sustainable gender equality policies.

Keywords

Gender
Gender Budgeting
Budgeting In Local
Governments
Activity-Based Budgeting

About Article

Received: 02.04.2019
Accepted: 21.06.2021
Doi: 10.18026/cbayarsos.553055

^a İletişim Yazarı: hakkihakanyilmaz@yahoo.com

^b Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, ORCID: 0000-0003-3046-3236

^c Doktora Öğrencisi, University of Urbino Carlo Bo, Global Studies: Society, Economy and Law, Urbino/Italy, ORCID: 0000-0002-8530-1755

^d Dr., TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Çevre Komisyonu, ORCID: 0000-0002-3655-0907

Giriş

Kamu kaynaklarının toplumu oluşturan farklı cinsiyetlerin ihtiyaç ve önceliklerine göre ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak biçimde dağıtılması önemli bir politika hedefidir. Çünkü, toplumsal cinsiyet eşitsizliği günümüzde ısrarla varlığını sürdüren eşitsizlikler arasında yer almaktadır (Klatzer, 2011, s. 10). Nitekim dünya genelinde de eril değerler belirleyici olmakta ve iktidar dinamikleri bu değerlere göre şekillenmektedir. Bu iktidar ilişkilerinin yarattığı eşitsizliklerden dolayı kadınlar birçok kamu hizmetinden erkekler kadar yararlanamamakta ve bu durum cinsiyet eşitsizliğini daha da artırmaktadır. Bu nedenle hem özel olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin, hem de genel olarak toplumsal refahın sağlanması için toplumdaki dezavantajlı grupların ihtiyaç, öncelik ve isteklerinin ve karşılaştıkları sorunların kamusal karar alma sürecine dahil edilmesi gereklidir. Bu yaklaşımın hayata geçirilmesinde, son yıllarda orta ve uzun vadede cinsiyetler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve dezavantajlı konumdan kaynaklı olumsuzlukları azaltmak amacıyla kamusal programları ve bu programlara yönelik faaliyet ve projeleri toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi ile ilişkilendiren TCDB yaklaşımı önem kazanmaya başlamıştır. Bu çerçevede TCDB, toplumsal cinsiyet perspektifinin bütçeleme sürecine yerleştirilmesiyle kamusal kaynakların farklı cinsiyetlerin ihtiyaç ve önceliklerine göre dağıtılmasını ve böylece toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesini hedeflemektedir.

Kamu politikalarının toplumsal cinsiyetle ilişkili yönlerini vurgulayan TCDB yaklaşımı, farkındalık yaratma, toplumsal cinsiyetle ilgili konuların daha anlaşılır kılınması ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki faaliyetlerin daha etkili olması için siyasi karar mekanizmasının dönüştürülmesi bakımından temel bir stratejidir (Klatzer, 2011, s. 10). TCDB'nin temel amacı, kamu kaynaklarının bütçeleştirilmesi sürecinde, toplumsal açıdan dezavantajlı konumda olan kız çocuklarına ve kadınlara yönelik politikaların önceliklendirilmesidir. Bu anlamda TCDB, geleneksel bütçe yaklaşımının daha önceden bütçeleme ve karar alma faaliyetlerinin dışında bıraktığı dezavantajlı grupları, özellikle kadınları ve cinsiyet eşitliği savunucularını içerecek şekilde genişletmeyi hedefleyen bir strateji ve yaklaşım sunmaktadır (Klatzer, 2011, s. 12). Kısaca, TCDB, toplumu oluşturan kadınlar ve erkekler ile kız ve oğlan çocukları arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesini ve farklı ihtiyaçların etkin biçimde karşılanmasını sağlayacak plan, politika ve bütçe uygulamalarının gerçekleştirildiği bir süreçtir. Yerel yönetimler hizmetten yararlanan vatandaşlara daha yakın yönetim birimleri olduğundan, bu sürecin yürütülmesinde oldukça etkili bir role sahip olacaklardır.

Bu anlamda yerel yönetimler TCDB yaklaşımı benimseyerek, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalan ve dezavantajlı durumda olan gruplara yönelik olarak yürüttüğü faaliyetleri daha etkin ve toplumdaki farkındalığı güçlendirecek şekilde sunabilecek mekanizmalara sahip olacaklardır. Ayrıca yerel harcamaları ve hizmet sunumunu toplumsal cinsiyet eşitliğini ve dirliğini güçlendirmeye yönelik olarak aşağıda belirtilen kanallar aracılığıyla planlayabileceklerdir (Aydemir-Uslu, 2017):

- a. Toplumsal cinsiyet açısından dezavantajlı olan bireyleri toplumsal yaşamda destekleyecek politikaları, yine onların katılımı ile hayata geçirebilecektir,
- b. Tematik bütçeleme anlayışını kullanarak dezavantajlı toplumsal cinsiyetlerin haklarını kullanmasına yönelik olanaklar ortaya koyabilecektir,
- c. Karar alma sürecinde, toplumun farklı kesimlerinin farklı ihtiyaç ve önceliklerini görerek ve anlayarak planlama, programlama ve bütçeleme gerçekleştirecektir,

- d. Kamu kaynaklarını toplumsal refahı gözeterek tahsis edebilecek, böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin tesis edilmesine büyük bir katkı sağlamış olacaktır.

Türkiye’de TCDB çalışmaları yerel yönetimlerde çeşitli şekillerde uygulanmakla birlikte, daha çok ‘kısa ömürlü girişimler’ şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle TCDB yaklaşımının yerel yönetimlerin kaynak tahsisi sürecine sistematik bir şekilde yansıdığını ifade etmek olanaklı değildir. Bunun temel nedenleri; plan ve program sürecine katılım kültürünün yerleşmemiş olması ve talep ve ihtiyaçların önceliklendirilmesinde geleneksel anlayışın sürdürülmesidir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hedefi, kamusal kaynakların üretilmesi, bölüşülmesi ve yeniden üretilmesi süreçlerine yönelik yaklaşımlarda köklü değişimleri gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte, sayıları az da olsa ortaya çıkan ‘girişimlerin’ bir bölümü kalıcı ve sistematik uygulamalar olma yolunda ilerlemektedir. Bu nedenle, TCDB bütçeleme çalışmaları bakımından sahada edinilen deneyimlerin akademik tartışmalarda yer bulması halihazırdaki uygulamaların eksikliklerinin giderilmesi ve ileride geliştirilecek uygulamalara yol gösterici olması nedeniyle oldukça önemlidir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, toplumsal cinsiyet konusundaki kuramsal tartışmalar ışığında, TCDB bütçelemenin gelişim süreci ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmak konusundaki etkisi ele alınırken izleyen bölümde yerel yönetimlerin hizmet sunumu açısından öneminden bahsedilecektir. Üçüncü bölümde, Türkiye’den ve dünyadan uluslararası düzeyde başarılı kabul edilen ya da umut vadeden çalışmalardan seçilen örnekler kapsamında yerel yönetimlerde TCDB deneyimleri incelenecektir. Son bölümde ise, Türkiye’de Tekirdağ ve Urla belediyelerindeki performans programı ve bütçe hazırlama süreçlerinde TCDB uygulaması ele alınacaktır. Türkiye’de TCDB uygulamaları açısından özellikle yerel yönetimlerde oldukça büyük bir eksiklik olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu uygulamaların kurumsallaşması ile birlikte yaygınlaşması hem literatüre hem de ülkemizde izleyen dönemde geliştirilecek TCDB inisiyatiflerine önemli bir katkı sunacağı ve açıkçası yol göstereceği düşünülmektedir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Tarihsel ve Kuramsal Arkaplan

Toplumsal cinsiyet, tarihsel (Butler, 1993, s. 2) ve toplumsal olarak inşa edilmiş bir kavram olarak (Beauvoir, 2011: 330) güç ilişkilerine dayalı biçimde (Daskalaki et. al.,2020) kadına ve erkeğe farklı toplumsal kimlikler atanmasıdır. Bu tanım, toplumsal cinsiyetin, doğuştan itibaren sahip olunan biyolojik cinsiyetlerin ötesinde daha sosyal ve toplumsal bir içeriğe sahip olduğuna işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet temelinde bireylere atanan roller, sorumluluklar, davranış ve yaşayış biçimleri aslında onlar üzerinde toplumsal bir yük oluşturmaktadır. O halde toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen herhangi bir politika sürecinin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bireyler ve toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerini anlaması ve bunlara neden olan güç ilişkilerini ortadan kaldırmaya odaklanması gerekmektedir.

Bu yaklaşımla, makroekonomik politikalar oluşturulurken toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının benimsenmesi hem *eşitlik* hem de *etkinlik* açısından fayda sağlayacaktır. İyi tasarlanan politikalar bir döngü oluşturarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır. Amaç; toplumsal cinsiyet eşitliğine hizmet ederek kaynak tahsisinde etkinliği sağlamak, kalkınma düzeyi ve büyümedeki eşanlı artışı gerçekleştirmek olmalıdır. Çünkü ancak bu sayede kadınlar gerçek anlamda güçlenebilecektir (Elson, 1998, s. 930).

Bu noktadan bakıldığında cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırma amacına yönelik olarak toplumsal cinsiyet perspektifinin hem özel olarak bütçeleme süreciyle ilgili tüm faaliyet alanlarına hem de ekonominin geneline yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu husus “*toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması*” sayesinde gerçekleşecektir. Anaakımlaştırma; mevcut politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği amacına yönelik olarak dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Yani, cinsiyet eşitliği algısının tüm politika süreçlerinde ve politikanın her alanında benimsenmesidir. Böylece; toplumsal cinsiyetin politika tasarım ve uygulama aşamalarında nasıl hesaba katıldığı, diğer ekonomik hedeflere kıyasla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltacak politikalara hangi oranda önem verildiği sorgulanmaktadır (Rake, 2002, ss. 12-13). Elson (2003, ss. 1-2)’a göre anakımlaştırma; toplumsal cinsiyet eşitliği kaygılarını ana akım dışı (side stream) alandan ana akım (mainstream) alana çekmektir.

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe ise; toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması ilkesinin maliye ve bütçe politikalarına uygulanması şeklinde ifade edilebilir. TCDB, bütçenin toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirilmesi, bütçeleme sürecinin her aşamasına toplumsal cinsiyet perspektifinin yerleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için gelir ve harcamaların yeniden yapılandırılmasıdır (Council of Europe, 2005, s. 10).

TCDB anlayışının gelişiminde, BM tarafından düzenlenmiş olan bir dizi uluslararası konferans etkili olmuştur.¹ Tüm bu çalışmaların amacı; toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve politik sürecin işleyişine toplumsal cinsiyeti dâhil etmektir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nca 1979 yılında kabul edilen ve 1981 yılında yürürlüğe giren “[Kadına Karşı Her Türülü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi](#)” (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women-CEDAW)² sözleşmesi de toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda atılan önemli adımlardan biridir. Sözleşmeye taraf ülkelerin hükümetlerince hazırlanan raporda ve bu rapor paralelinde sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan gölge raporunda yer verilen bütçe ile doğrudan ya da dolaylı biçimde ilgili olan konular TCDB’nin öneminin artmasına katkı sunmuştur.

Bu uluslararası ortamın ve 1980’lerde uygulanmaya başlanan yapısal uyum programlarının kadınlar ve dezavantajlı gruplar üzerinde yarattığı olumsuzluklara tepki gösteren feminist hareketin rüzgarıyla kamusal politikaların ve özellikle bütçelerin toplumsal etkisi daha sık tartışılır hale gelmiştir. Özellikle Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ve sonuçlarından biri olan Pekin Eylem Platformu, toplumsal cinsiyet eşitliği politikasını ve kamu politikasında cinsiyet analizini kurumsallaştırmak için bir ‘sıçrama tahtası’ haline gelmiştir (O’Hagan & Klatzer, 2018a, ss. 3-4).

Bu ortamda TCDB’nin ilk nüveleri Avustralya’da *Women’s Budget Programme* (1984) (Sawer, 2002; Sharp & Broomhill, 2002, 2013), İngiltere’de *Women’s Budget Group* (1989) (Himmelweit, 2000), Kanada’da TCDB girişimi (1993) (Budlender, 2001; O’Hagan, 2018), ve Güney Afrika’da *Women’s Budget Initiative* (1995) (Budlender, 2000; Budlender et al., 2002) olmak üzere oluşmaya başlamıştır. Ayrıca bu yaklaşımın ilk uygulama örneği olan Avustralya’daki *Women’s Budget Programme*, katılımcılığın ve süreci toplumsal olarak sahiplenmenin TCDB sürecindeki kritik önemini göstermiştir. Avustralya’daki femokratların (feminist bürokratlar) cinsiyete duyarlı bütçeleme sürecindeki başat rolü, süreci hem olumlu hem de olumsuz etkilemiştir. Olumlu tarafı; onların sıkı çalışmaları sonucu TCDB inisiyatifi oluşturulması olmuştur. Olumsuz tarafı ise; onların süreci yönetme kabiliyeti sivil toplumun sürece dahil olma gereğini ortadan kaldırmıştır. Bu durumda kadın bütçesi ortadan kaldırıldığında ortaya çıkan ses bir azınlığın sesi olmuştur (Budlender, 2001, s. 7). O halde, TCDB sürecinde

katılımcılığı artıracak uygun yöntemlerin benimsenmesi ve bunun için de bütçeleme sürecinin topluluklar ve bireyler üzerindeki kritik etkisinin daha net aktarılması gerekmektedir (Aydemir-Uslu, 2017, s. 44). TCDB yaklaşımı, kamu kaynakların kullanımında ve mal ve hizmet sunumunda belirleyici faktörün kıt kaynaklardan ziyade öncelikler meselesi olduğu görüşüne dayanmaktadır (Bassett, 2016). Dolayısıyla, bütçe döngüsünün başından sonuna kadar her bir aşamada vatandaşların sürece dahil edilmesi, ama aynı zamanda onların süreci takip edebilme ve anlayabilme ve toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış kesişimsel veriler yoluyla analiz ve değerlendirme kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir (Aydemir-Uslu, 2017).

TCDB yaklaşımı, bütçelerin genellikle “cinsiyetlere karşı tarafsız” olarak hazırlandığı fikrine karşı çıkmaktadır. Bütçeler mevcut haliyle tarafsız değil, Elson’un ifade ettiği gibi “toplumsal cinsiyet körü” dür (Elson, 2002, s. 29). Toplumsal cinsiyet körü bütçeler, kadınlar ve erkekler üzerinde oluşan farklı toplumsal etkileri görmezden gelirler. Bu bütçeler, kadın ve erkeğin farklı toplumsal rollere, sorumluluklara ve yeteneklere sahip olduklarını dikkate almazlar. Kadın ve erkek arasında var olan ekonomik ve sosyal farkları reddederler (Sharp and Broomhill, 2002, s. 41). TCDB, kadınların ve erkeklerin ihtiyaç ve deneyimlerini politik, ekonomik ve sosyal alanlara ve süreçlere entegre ederek politika oluşturma ve kaynak tahsisi sürecini ve yapısını dönüştürecek feminist politika değişikliğini hedefleyen bir yaklaşımdır (O’Hagan, 2015).

Bu çerçevede, TCDB; farklı kesimlerin ihtiyaçlarını, önceliklerini ve deneyimlerini toplumsal cinsiyetle ilişkilendirerek plan, program ve politika oluşturma, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine entegre etmeyi hedeflemektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme sürecinde, dört genel hedef söz konusudur. Bunlardan ilki; toplumsal cinsiyeti görünür kılmaktır. İkincisi; başarılı bir bütçe sürecinin sonucu olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır. Üçüncüsü; hükümetin halka hesap verebilirliğini sağlamaktır. Sonuncusu ise; kurumları, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacına yönelik olarak, dönüştürmektir. Kısacası cinsiyete duyarlı bütçeleme; toplumsal cinsiyet sorunlarını doğrudan bütçe faaliyetleri yoluyla çözmeyi amaçlamaktadır (Sharp, 2002, s. 95).

TCDB sürecinde hedeflenenler ile ulaşılan sonuçlar arasındaki ilişkileri değerlendirmek ve bunları analiz etmek TCDB sürecinin başarısı açısından oldukça önem taşımaktadır. Elson (1998, ss. 931-938)’ın çalışmasına göre; TCDB analizinde birçok araç kullanılabilir. Bunlardan en yaygın olan altı araç ise şöyledir;

- a. Cinsiyete göre ayrıştırılmış kamu harcamaları analizi,
- b. Cinsiyete göre ayrıştırılmış fayda değerlendirmesi,
- c. Cinsiyete duyarlı orta vadeli makro ekonomik politika çerçevesi,
- d. Cinsiyete göre ayrıştırılmış vergi analizi,
- e. Bütçenin zaman kullanımı üzerindeki etkilerinin cinsiyete göre ayrıştırılmış analizi,
- f. Cinsiyete duyarlı bütçe beyanıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, TCDB yaklaşımındaki temel amacın sadece bir ‘cinsiyet muhasebesi’ (Frey, 2008) yapmak değil, aksine cinsiyetlere göre ayrıştırılmış verilerin toplumsal olarak dönüştürücü politikalarla ilişkilendirilmesi gerektiğidir. Aksi takdirde TCDB yaklaşımı, ‘teknik bir yaklaşım’ olmanın ötesine geçemeyecektir (O’Hagan & Klatzer, 2018b; Ng, 2016; Marx, 2019). Bütçeler birer politika aracı olarak, yönetenlerin ya da karar verici konumunda olanların önceliklerini ifade etmektedir. TCDB temel olarak, bütçelerin

toplumsal cinsiyeti nedeniyle dezavantajlı konumda olanların durumunu iyileştirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini inşa etmek amacıyla yeniden yapılandırılmasıdır. TCDB ile ifade edilmek istenenin, farklı cinsiyetler için ayrı ayrı bütçeler hazırlanması veya kamusal kaynakların kadınlar ve erkekler arasında yarı yarıya paylaşılması olduğu anlaşılmamalıdır. TCDB ile asıl amaçlanan; her bir plan, program ya da politikanın, yapılan harcamanın ve toplanan gelirin farklı kesimden kadınlar ve erkekler üzerinde yarattığı toplumsal etkileri hesaba katan bir bütçeleme sürecidir. Bu süreçte kazanılacak deneyimlerden hareketle toplumsal kalkınmayı sağlayacak bir harcama ve vergi politikasının geliştirilmesi, bu döngünün başarılı bir şekilde devam etmesini sağlayacaktır.

Bu kapsamda TCDB'ler Elson (1998, ss. 2-3)'ın belirttiği gibi, aşağıda sıralanan konularda belli kararlar alınmasını gerekli kılmaktadır:

- a. Makroekonomik Strateji: Cari açık ya da fazla uygun mu? Orta vadede sürdürülebilir mi? (Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Alternatif Bütçeler ve Orta Vadeli Stratejiler)
- b. Harcama ve gelir kompozisyonu: Harcamalar ve vergiler uygun mu? (Vergi Analizi, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politika Değerlendirmesi, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Beyanı)
- c. Hizmet sunumunun etkinliği: Kamu sektörü talep edilen düzeyde mal ve hizmet sunumunu gerçekleştirebiliyor mu? (İhtiyaç Değerlendirmesi, Hizmet Göstergelerinin Kalite Analizi, Yararlanıcı Değerlendirmeleri, Görünmez Maliyet Değerlendirmesi, Fırsat Eşitliği Değerlendirmesi)

Hizmet Sunumu Açısından Yerel Yönetimler ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Yerinden yönetim en genel ifadeyle "âdem-i merkezîyet" olarak bilinmektedir. Yani merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilen kamusal fonksiyonların, yetki ve sorumluluğun merkezi yönetim altındaki diğer birimlere devredilmesidir. Bu anlamda, bireylerin yaşadıkları mekândaki ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılayan, kamusal mal ve hizmetler sunan, o mekânda yaşayan halkın seçtiği organlar tarafından idare edilen kurumlar yerel yönetim birimleri olarak adlandırılmaktadır (Tekeli, 1983, s. 3).

Tarihsel olarak sanayileşme, nüfus artışının hızlanması ve bunlara paralel olarak ortaya çıkan hızlı kentleşme süreci ile demokrasi konusunda yaşanan gelişmelerin de katkısıyla yerel hizmetlerin sunumunda eskiye oranla bir artış ve çeşitlenme yaşanmıştır. Günümüzde, uluslararası kuruluşların ve küresel yapıya eklenme süreci çerçevesinde yerel yönetimler, dünya genelinde güçlenmekte ve işlevselliği artmaktadır (Ökmen ve Çağatay, 2014, s. 88). Yerinden yönetim sistemi olarak yerel yönetimler, merkezi yönetim ile kamu hizmeti sunumu konusunda yapılan teknik bir iş bölümünden öte, çok daha önemli amaçlara ulaşmak üzere oluşturulan bir yönetim yapısıdır. Bu yapı ile ulaşılmak istenen temel hedefler; kişilerin topluluktaki gereksinimlerini karşılayabilmek için mal ve hizmet üretimi ile, bu mal ve hizmetlerin sunumunda etkinliğin ve hizmet sunumunda çoğulcu demokrasinin ve katılımçılığın sağlanması şeklinde özetlenebilir (Tekeli, 1983, s. 3).

Bu bağlamda, siyasi, iktisadi ve idari irade ile sivil grup ve toplulukların birlikte karar alabilecekleri ve ortak çıkarlarını belirleyebilecekleri yapılar oluşturmasını ve bahsedilen bu sürecin yönetilmesini esas alan yerel yönetim, kentleşmeyle ortaya çıkan sorunlara çözüm bulabilme konusunda önemli hale gelmiştir (Çetinkaya ve Korlu, 2012, s. 98). Günümüzde

yerel yönetimler hem etkili kamu hizmeti sunumunun hem de demokratik katılımın sağlanmasında vazgeçilmez unsurlarından biri olarak görülmektedir.

Diğer yandan, kent yaşamının modernleşmesiyle, eskiden lüks olarak kabul edilen birçok hizmet -çevre düzenlemesi, su ve kanalizasyon, yol, ulaşım, eğitim, sosyal yardım gibi- giderek modern yaşamın vazgeçilemez unsurları haline gelmiştir. Yaşam standartları algısında meydana gelen bu dönüşüm, söz konusu hizmetleri sunması beklenen yerel yönetimlerin yükünü artırmakla birlikte onları daha da önemli hale getirmekte ve yerel düzeyde kurumsal düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Yapılacak kurumsal düzenlemelerin önemli bir parçası da toplumsal açıdan dezavantajlı durumda olan kadınlardır. Bunun nedeni, kadınların kendilerine dayatılan toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle karşılaştıkları eşitsizliklerin, onların yerel yönetim birimleriyle olan ilişkilerini de sorunlu hale getirmiş olmasıdır. Yerel yönetim birimlerinin yapı itibarıyla hizmetten faydalanan vatandaşlara merkezi yönetim birimlerine göre daha yakın olması nedeniyle, yöre halkının karşılaştığı sorunları daha hızlı ve etkin biçimde çözebilme kabiliyetine sahip olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yerel yönetim birimlerinin örgütlenme biçiminin ve onların sunduğu hizmetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı olması gerekliliği daha iyi anlaşılabilir olacaktır (Sumbas, 2013, s. 34).

Yerel seviyede, fiziki ve sosyal altyapı oluşturulması, çöplerin toplanması, yeterli düzeyde açık ve yeşil alan oluşturulması, toplu taşımacılık hizmetlerinin gerçekleştirilmesi, pazar yerlerinin kurulması ve denetimi gibi pek çok değişik mal ve hizmet sunulmaktadır. Yerel seviyede sunulması gerekli olan bu mal ve hizmetlerin gerektiği kadar ya da hiç sunulmaması veya maliyetlerinin artması durumunda; meydana gelen açık çoğunlukla kadınlar tarafından kapatılmakta, ya da kadınların halihazırda üstlendiği işleri yerine getirmelerini daha zor hale getirmektedir. Mesela, bir belediyede suyla ilgili bir problem oluştuğunda toplumsal olarak evin temizliği ve düzeninden sorumlu olduğu düşünülen bir kadın sıkıntı yaşamaktadır. Yine, kent sokaklarının yeterince iyi ya da hiç aydınlatılmamasından dolayı kadınlar tacize uğrayabilmektedir (Sumbas, 2013, s. 32). Benzer biçimde, hane dışında çalışmak isteyen veya çalışma zorunluluğu olan birçok kadın, hane-içi ücretsiz çocuk ve yaşlı bakımı nedeniyle işgücü piyasalarına dahil olamamaktadır. Dolayısı ile kadınlar, bakım hizmetlerinin yetersiz ve pahalı olması sebebiyle, hane dışında çalışma isteğinden belli bir dönem için veya tamamen vazgeçmektedir (Elson, 1998; Esim, 2000; Moser, 1989).

Tüm bu akademik tartışmaların yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve diğer uluslararası kuruluşların da dahil olduğu pek çok örgüt, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme konusunda yerel yönetim birimlerinin ve özellikle belediyelerin önemine vurgu yapmaktadır (Yucel & Gunluk-Senesen, 2018, s. 273). Ulusal düzeyde belirlenen hedeflerin, yerel seviyedeki hedeflere dönüştürülmesi sürecinde yerel yönetim birimleri, yöre halkını oluşturan kadın ve erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının ihtiyaçlarını ve önceliklerini ve bunları en iyi biçimde karşılayabilecek politikaların belirlenmesinde önemli katkılar sunabilecek yapıdadır. Dolayısıyla, TCDB çalışmaları yerel yönetimler açısından sunulan hizmetin niteliği ve yakınlık gibi nedenlerle giderek daha önemli bir araç haline gelmektedir. Çünkü, mal ve hizmet sunumu ile bunların karşılanacağı kaynaklar yerel yönetim birimleri seviyesinde daha net tespit edilebilmektedir. Diğer yandan, kadınların iktisadi durumlarında ve iktisadi süreçlere katılımında bu seviyede gerçekleştirilen iyileştirmeler hem kadınların hem de toplumdaki tüm bireylerin yaşamı üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir (Klatzer & Stiegler, 2011, s. 9). Yerel yönetimlerde TCDB yaklaşımının benimsenmesiyle, yerel seviyedeki

planlama ve bütçeleme süreci daha büyük paydaş grubunun katılımını gerçekleştirecek biçimde fırsatlar oluşacaktır. Yerel seviyede yer alan çeşitli katılımcı yapılarda TCDB yaklaşımının uygulanmasıyla, yerel hizmetlere katılım daha da güçlenecektir (Klatzer & Stiegler, 2011, s. 12).

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Deneyimleri

Dünyada Maastricht Antlaşması, Gündem 21, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Avrupa Kentsel Şartı “demokratik, katılımcı ve paydaşlara daha çok söz hakkı veren” bir yerel yönetim modelini öngörmektedir. Bu yönetim modeli, program geliştirme ve uygulama sürecindeki temel değişimlerle yerel toplulukların güçlendirilmesine ve sivil toplumun artan katılımcılığına işaret etmektedir. Bu kapsamda, başta kadınlar olmak üzere toplumdaki farklı dezavantajlı gruplara yönelik, ekonomik ve sosyal programlar ile özellikle bütçe sürecinde sivil katılımcılık modelleri öne çıkmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi, yerel yönetim birimlerinin hizmetten yararlanan vatandaşlara ve hizmeti sunan yerel işletmelere görece yakın olması, yerel talepleri anlayabilme ve bunlara daha hızlı cevap verebilme kabiliyeti nedeniyle toplumdaki dezavantajlı gruplara yönelik olarak yürütülecek faaliyetlerde etkin rol alması oldukça önemlidir.

Orta ve yüksek gelirli birçok ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politikaların ve faaliyetlerin giderek yaygınlaşması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derecesi hakkında bir bakıma fikir vermektedir. Gerçekten de yapılan çalışmalar sonucu elde edilen verilerin bize gösterdiği üzere, dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği oldukça ciddi boyutlara varmıştır (UN Women, 2019). Bu durumun telafi edilmesi için uluslararası iş birliğine dayanan adımlar atılması kaçınılmazdır. TCDB özellikle, 1995 yılında BM Genel Kurulu tarafından Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilen Eylem Platformu Belgesi’nde önemli bir başlık olarak belirtilmesinden sonra dünya genelinde merkezi yönetim yanında yerel yönetimlerde de uygulama alanı bulmuştur. Bu bağlamda seçilen bazı başarılı yerel yönetim deneyimleri aşağıda özetlenmiştir.

Seçilmiş Ülke Örnekleri

Almanya: Münster Belediyesi

Almanya’da Berlin ve Münster Belediyelerinin TCDB konusundaki çalışmaları, literatürde ele alınan önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Münster Belediyesi TCDB uygulamasında, kadınların ve kadınlara yönelik projelerin önemini belediye bütçesinde görünür kılmaya açısından örnek olarak gösterilmektedir. Münster, yaklaşık 280.000 kişinin yaşadığı bir Alman şehridir. Münster Belediyesinde TCDB konusunda benimsenen yaklaşım, yöre halkının kamu bütçelerine dikkatini çekmek ve ilgisini canlı tutmak, yöre halkından daha çok kişiyi sürece dahil etmek ve süreçle ilgili kılmak ve kadın girişimcilere sağlanan fonları arttırmak olmuştur. TCDB kapsamında Münster Belediyesi’nde gerçekleştirilen faaliyet ve projeleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Klatzer, 2011, ss. 35-37):

- a. İlk aşama bilgi toplama aşamasıdır. Bu aşamada, bütçenin yapısı, temel harcama ve gelir yapıları ile bunlara ilişkin bütçe politikaları konusunda ve belediye bütçesiyle ilgili bilgi toplanması,
- b. Hane-içi ücretsiz çalışma konusu gündeme taşınarak, kadınların hem hane-içinde hem de toplumsal alanda büyük oranda ücretsiz emek sergilediği ve bunun bilinmeyen ve hesabı tutulmayan “görünmeyen iş” niteliğinde olduğuna dikkat çekilmesi,

- c. Kadınlarla ilgili oluşturulacak projelerde hangi kaynaklara ihtiyaç duyulduğu konusunda bilgi edinmek amacıyla anketler yapılması,
- d. Belediyeye yöneltilen politik talepleri ve istekleri belirlemek amacıyla çalışmalar yapılması ve neticesinde bu taleplerin yer aldığı bir liste oluşturulması,
- e. Kadınlarla ilgili projelerin finansmanı konusunda taleplerin toplanması,
- f. Son olarak, finansal ihtiyaçlar anketinde belirlenen tutar ölçüsünde kadınlarla ilgili projeler için temel fon desteği sağlanması, sivil toplumun fon desteği konusunda karar alıcı yapısını güçlendirme çalışmaları yapılması, belediye bünyesinde bir kadın komisyonu kurulması ve belediye bütçelerinin belirlenen öncelikler dahilinde bir kısmının kadınlarla ilgili hizmet ve yatırım projeleri ile ticari projelere ayrılması öngörülmüştür.

Almanya: Berlin

Berlin’de uygulama alanı bulan cinsiyete duyarlı bütçelemenin amacı başlangıçta; cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler kullanarak bütçeyi daha şeffaf kılmaktı. Bu yaklaşım ilk olarak, pilot bölge ve ilçe düzeyinde bütçeden yapılan transferler düzeyinde uygulanmıştır. Daha sonra cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler 2005-2006 bütçe belgelerine dahil edilmiştir. Bir sonraki adımda Temsilciler Meclisi (House of Representatives), analizleri ikincil yararlanıcıları da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu modelin üçüncü aşaması ise; spesifik cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşılmasına yönelik bütçe harcamalarının “yönlendirilmesi” ya da “yeniden yönlendirilmesi”dir. Hedef, TCDB’nin yönlendirici bir mekanizma olarak bütçe sürecine tam olarak entegre edilmesidir. Ancak 2011 bütçesi hazırlanırken karar alıcılar, daha iyi bir toplumsal cinsiyet eşitliği sonucu getirecek değişiklikler yapma kapasitesinden yoksun olduklarını fark etmişlerdir. Çünkü bu noktaya kadar, sadece kamu hizmetlerinden yararlananların cinsiyete göre ayrılmış sayısını izlemişlerdir. Bununla birlikte, bu verilerin cinsiyete dayalı bir dengesizliği temsil edip etmediğini değerlendirmek için gerekli olan diğer verilerden yoksundular. Bu bilgi ve uzmanlık kaynaklarından yararlanılmaksızın, toplumsal cinsiyet eşitliği sonuçlarına yönelik çalışma olanaklarının sınırlı olduğunu fark etmişlerdir (Quinn, 2016, ss 22-24). Yine de TCDB’nin Berlin’de hemen her bölgenin ve şehrin bütçe politikalarına dahil olduğu söylenebilir. 2001 yılında kurulan TCDB Girişimi de Berlin’de uygulanan bütçe ve politikaları izleyerek, bunların cinsiyet açısından etkisini değerlendirmektedir (Klatzer, 2011, ss. 52-54). Berlin Senatosu’nun da 2016/17 bütçesi, bütçe sürecinde kullanılan cinsiyete dayalı bilgilere yer vermektedir. Bütçenin her bölümü, o bölümde istihdam edilen personelin cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerini sunarak başlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda ciddi adımlar atılsa da faydalanıcıları cinsiyete göre ayrıştırmanın ötesinde nitel olarak etkili bir analiz yapılmadığı konusunda haklı endişeler mevcuttur. Dolayısıyla, Berlin, cinsiyet eşitliği konusunda henüz son aşamaya gelmiş görünmemektedir (Quinn, 2016, s. 25).

İtalya: Roma

İtalya’da toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmaları 2001 yılında yerel ve bölgesel düzeyde başlamıştır. 2003 yılından sonra bu çalışmalar merkezi yönetim kapsamında ulusal düzeyde de başlatılmıştır. 2007 yılında yasal değişiklikler yapılarak merkezi yönetim bütçesinin cinsiyete duyarlı olup olmadığını denetlemeyi mümkün kılacak değişiklikler yapılmıştır. Bu bakımdan İtalya örneği, merkezi düzeyde başlayarak yerel düzeylere aktarılan

toplumsal cinsiyete duyarlı uygulama örneklerinden ayrılmaktadır. İtalya örneğinde, cinsiyete duyarlı uygulamalar yerel seviyede başladığı için bölgeler arasındaki kurumsal kapasite farklılıkları hesaba katılmalıdır. Çünkü kurumsal güç ve kapasite, bütçe metinlerini hazırlama biçimi ve belirlenen hedefler; bölgesel, kurumsal ve siyasi düzleme bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Aynı Anayasa ve yasal mevzuat etrafında birleşmiş olmasına rağmen uygulamalardaki bu farklılıklar bölgelerin sadece ekonomik ve sosyal kalkınma düzeylerinin değil; siyasi eylemlerin şeffaflığı, siyasi temsil ve katılım düzeylerinde de farklılaşmaya yol açmaktadır. Bu olumsuzlukları telafi edebilmek için, bütçe analizlerinde “Dirlik Yaklaşımı (Well Being Approach)” kullanan Roma Bölgesi (Rome Province) insanların deneyimlerini dikkate alarak kurumlar arası tutarsızlıkları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım “yapabilirlik yaklaşımı” ile ilişkilidir. Toplum ilk etapta, dirlik düzeyi karmaşık siyasal, toplumsal ve ekonomik ilişkilere bağlı olan kadınlar ve erkekler olarak ayrılır. Nitekim bir kadın aynı zamanda hem çalışan hem de hasta, anne ya da bakıma muhtaç bir birey olabilir. Dirlik yaklaşımı sayesinde farklı cinsiyetlerin ve farklı kurumların sorumlulukları arasındaki fark daha görünür kılınır. Dolayısı ile Dirlik Yaklaşımı kapsamında incelenmesi gereken alanlar; i) bilgiye erişim, ii) sağlıklı bir yaşam sürebilme kapasitesi, iii) çalışabilme kapasitesi, iv) kamusal kaynaklara erişebilme kapasitesi, v) güven içinde yaşayabilme kapasitesi, vi) seyahat etme kapasitesi, vii) gerçekleştirilen bakım hizmetleri, viii) bireyin kendine ayırdığı zaman ve ix) kamusal alana erişim ve katılım düzeyidir (Addabbo ve arkadaşları, 2008a, ss. 13-27). İtalya örneği bize özellikle dirlik yaklaşımının TCDB çalışmalarında ne şekilde kullanılacağını ve geliştirileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu anlamda yerel ve bölgesel eşitsizliklerin program öncelikleri çerçevesinde cinsiyet çalışmalarında ele alınması ve faaliyet ve projelerle iyileştirmeye yönelik çaba gösterilmesi özellikle merkezin programlarıyla uyum açısından öğretici görülmektedir.

İngiltere: Londra

2006’da kabul edilen İngiltere Eşitlik Yasası uyarınca, Londra Belediyesi’nin; kadın ve erkek eşitliğini olduğu kadar çeşitli ırk, etnik köken ve inançların, engelli kadınların ve erkeklerin, Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks (LGBTİ) bireylerin, çocukların ve yaşlıların eşitliğini gözetmeyi içerir. Bu kanundan önce de Londra Yönetimi (The Greater London Authority) 2003 yılında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programı”nı kabul etmiştir. Program; kadınlar ve erkekler arasındaki eşitliği teşvik etmek ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı engellemek için kullanılacak yöntemleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen faaliyetleri ve bunların sonuçlarını ve bir sonraki yılın öncelikli hedeflerini ortaya koymaktadır. Program 2003’te kadın örgütlerine danışılarak ve “Capital Woman” adıyla bilinen organizasyonda oluşturulmuştur. Programın öncelikli faaliyet alanları; ilgili kurumlarla çalışarak Londra Aile İçi Şiddet Stratejisini uygulamak, güvenli ve kaliteli bir ulaşım sağlamak, Londra’da güvenliği sağlayabilmek için polis teşkilatıyla iş birliği içinde olmak, LGBTİ bireylerin yaşamlarını kolaylaştırıcı önlemler almak ve uygulamak, Belediye Çocuk Bakımı Stratejisi geliştirmek ve uygulamak, her yıl 8 Mart’ta birçok kadın katılımcının eşliğinde düzenlenen “capitalwoman” konferanslarını gerçekleştirmek, Belediye Başkanının yetkileri dahilinde, uygun fiyatlı konutların bulunabilirliğini artırmak için çalışmak, evsizliği azaltmak ve evsiz kadınların ihtiyaçlarını karşılamak, kadınların ekonomik konumlarını ve kadın eşitsizliklerini analiz etmek, vurgulamak ve bu konularda kampanyalar yürütmek, kadınların ekonomik konumunu iyileştirmek ve yoksulluğu azaltmak için Londra Kalkınma Ajansı (London Development Agency- LDA) ile birlikte çalışmaktır. (Koshla ve Barth, 2008, s. 24). Ayrıca belediyenin internet adresinden yayınlanan raporlar yoluyla toplumsal cinsiyet

eşitliğine ilişkin güncel veriler paylaşılmaktadır. Son olarak Londra'daki ücret eşitsizliği verileri ve sosyal bütünleşmeye ilişkin bir rapor paylaşılmıştır.³Ayrıca aile içi şiddete ilişkin verilerin 2012 yılından sonra toplanmaya başlandığı ve bunun da cinsiyete göre ayrıştırılmadığı bildirilmiştir (<https://www.london.gov.uk>, E.T. 05.05.2021).

Türkiye'de Yerel Yönetimlerde TCDB Uygulama Örnekleri

Türkiye'de Bütçe Hazırlama Sürecinde TCDB Uygulamasının Belediyeler Açısından Önemi

Türkiye'de TCDB çalışmalarının ve buna yönelik altyapının oluşturulması, 1980'li yılların ortalarına dek gitmektedir. Kadın-erkek eşitliği konusundaki çalışmaların devlet bünyesinde kurumsallaştırılması ise, Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı olan Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü içerisinde 1987 yılında Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu'nun oluşturulması ile sağlanmıştır. Daha sonra bugünkü adıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 1990'ların başında kurulması ile, kadın sorunları ile ilgili kurumsal yapının temelleri atılmıştır.

Cinsiyete duyarlı bütçelemeye yönelik çalışmalar Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılından sonra daha fazla gündeme getirilmiştir. Son olarak Kalkınma Bakanlığı tarafından Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) çerçevesinde 2013 yılında hazırlanan "Onuncu Kalkınma Planı Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu"nda "Yerel yönetimlerin (il özel idareleri ve belediyeler) toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yapmaları zorunlu hale getirilmesi yönünde bir öneri geliştirilmiştir. Onuncu Kalkınma Planı Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu"nda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe ile ilgili;

- Kamu idaresinde ve yerel yönetimler bünyesinde kadın-erkek eşitlik birimleri oluşturularak toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı yerleşene kadar bu birimlerin oluşturulmasının ilgili mevzuat çerçevesinde zorunlu hale getirilmesi (Kalkınma Bakanlığı; 2013:47),
- Yerel yönetimler öncelikli olmak üzere tüm kurum ve kuruluşlarda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının benimsenmesine yönelik uygulamaların ve düzenlemelerin yapılması (Kalkınma Bakanlığı; 2013:48),
- Kadınların politika oluşturma süreçlerine katılımını sağlamak üzere kadın örgütlerinin mecliste ve yerel meclislerde ihtisas komisyonlarına katılımının sağlanması ve kolaylaştırılması için gerekli mekanizmaları oluşturacak düzenleme ve uygulamalar yapılması (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 49),
- Belediyelerin yapacağı bütçelerde kadına yönelik şiddetle mücadele konusuna bütçe ayrılması sağlanmalı ve ayrılan bütçelerin sivil toplum kuruluşlarının (STK)'ların kullanımına açılacak şekilde planlanması (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 292),

şeklinde bir çerçeve çizilmiştir. Bununla birlikte; 2010 yılında çıkarılan 14 sayılı Başbakanlık Genelgesinde "Kamu kurum ve kuruluşları ve yerel yönetimler hazırlayacakları stratejik plan, performans programları ve faaliyet raporlarına kadın-erkek eşitliği yaklaşımını dâhil edecekler, bu metinlerde istatistiksel veriler ile bilimsel araştırmalar ve bunlar için kullanılacak ödeneklere yer verilecektir." denilerek cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı yerel yönetim bütçe sürecine dahil edilmiştir.

Türkiye'nin de imzasının bulunduğu "Avrupa Yerel Yönetimler Özerlik Şartı"nda, yerel yönetimler temel üç işlevine gönderme yapılarak açıklanmıştır. Bunlar; "yerel yönetimlerin

sorumlulukları içinde olan kamu hizmetlerini yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda yerine getirme”, “eşit ve gizli oyla seçilmiş üyeler tarafından yerel nüfusu temsil etme” ve “vatandaşların doğrudan katılımına imkân sağlama” biçiminde özetlenebilir. Bu bağlamda, yerel yönetim birimlerinin ve özellikle belediyelerin kamu hizmetlerini kadınların çıkarlarını da gözeterek sunmaları gerektiği, yerelde karar alma sürecinde yöredeki kadın nüfusunun temsil edilmesi ve onların bu sürece doğrudan katılımını sağlama sorumluluğu ve işlevine sahip olduğu görülmektedir (Sumbas, 2013, s. 35).

2000'lerden sonra Türkiye’de yerel yönetimlerde TCDB uygulama örneklerine rastlanmaya başlanmıştır. Ancak Türkiye’deki TCDB uygulamalarının izleyen bölümde görüleceği üzere büyük bir çoğunluğu uluslararası kuruluşların desteği ile proje biçiminde yürütüldüğünden kurumsal süreçlere entegrasyon, sürdürülebilirlik ve etkinlik konusunda sorunlu bir yapı mevcuttur. Bununla birlikte, bu uygulamaların her biri toplumsal cinsiyet konusundaki farkındalığın artmasına hizmet etmekte ve daha iyi uygulamaların yapılması için yol gösterici olmaktadır.

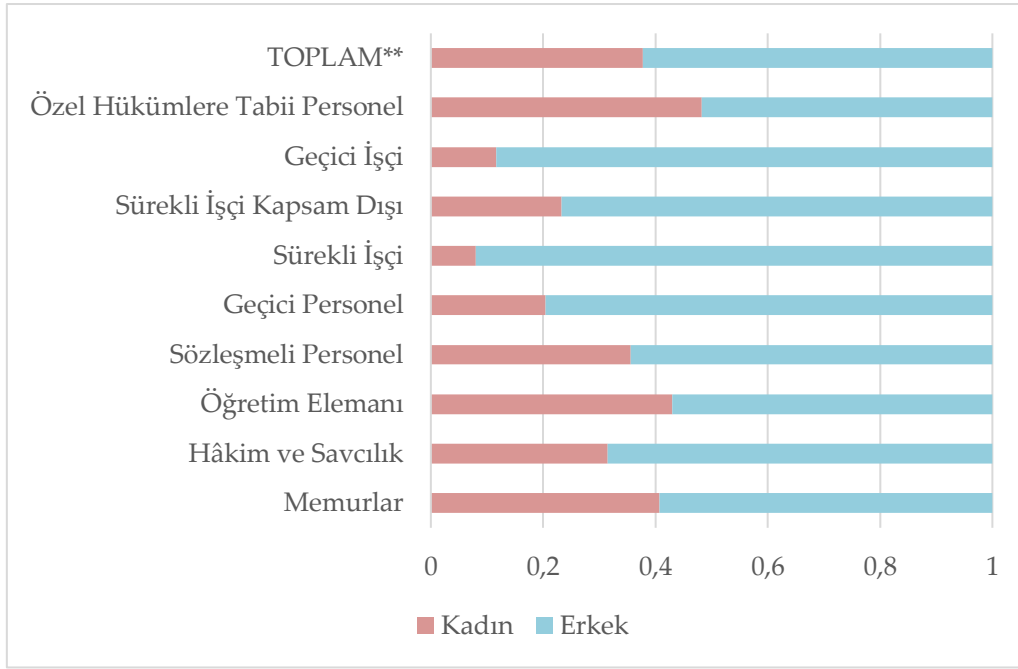
Belediyelerin gerek merkezi idare ile gerekse il düzeyinde yerel birimlerle olan görev yetki ve sorumluluk ayrımı ve paylaşımı 5216 sayılı Büyükşehir Belediye yasası ve 5393 sayılı belediye yasası çerçevesinde belirlenmektedir. 6360 sayılı yasa ile Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda yapılan değişiklikle büyükşehir belediyesi, sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren ve yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmıştır (Yılmaz ve ark, 2017).

2016 yılı verileri üzerinden Türkiye’de belediyelerin nüfus büyüklüklerine göre dağılımına bakıldığında, nüfusu 50 binin üzerinde 337 belediye olduğu görülmektedir. 100 bin olarak bakıldığında bu sayı 235’e yükselmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2016). Nüfusu 2 bin ile 5 bin arasında ise 435 belediye bulunmaktadır. Belediyelerin nüfusları arasında görülen farklılaşma oldukça yüksektir. (İçişleri Bakanlığı, 2016; Yılmaz ve ark, 2017).

Bugün gelinen nokta itibarıyla TÜİK nüfus istatistiklerine bakıldığında (TÜİK, 2017), 2014 yılından itibaren 6360 sonrası değişen yapıyla toplam nüfusun yaklaşık %94’ünün belediye hizmetleri kapsamında olduğu görülmektedir. Bu ise doğrudan belediyelerin yerel hizmet üretme konusunda rol ve sorumluluğunun artması anlamına gelmektedir.

Belediyelerde siyasi temsil anlamında 2014 seçimleri sonrasında belediye başkanlarının %2,7’si, belediye meclis üyelerinin ise %10,7’si kadınlardan oluşmaktadır. Söz konusu oranların sırasıyla %0,9 ve %4,5 olduğu 2009 seçimlerine göre bu sayılarda bir iyileşme görülmekle birlikte cinsiyet açısından kadın temsiline oldukça düşük seviyede olduğunu söyleyebiliriz.

Kamuda çalışanlar içinde kadın çalışanların oranı 2015 yılında %35 seviyesindeyken bu oran Mayıs 2018 itibarıyla yaklaşık %38 seviyesine çıkmıştır (DPB, 2018).

Grafik 1: Kamu 'da İstihdam Türüne Göre Personelin Cinsiyet Dağılımı, Eylül 2017 (%)

Belediyelerde kamuda çalışan personelin statüsüne göre cinsiyet bazlı dağılımı ile seçilmiş belediye örneklemleri üzerinden gidilerek yapılan hesaplamada 2017 yılsonu itibarıyla çalışan toplam personelin %20-25'inin kadın çalışan olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle işçi kadrolarının etkisiyle çalışan kadın sayısının payı genel toplamdan farklılaşmakta ve azalmaktadır.

TCDB Uygulamalarına Yönelik Seçilmiş Belediye Örnekleri

Türkiye'de, TCDB literatüründe akademik çalışmaların, raporların ve rehberlerin sayısındaki artışa paralel olarak (Kaşıkırık & İzci, 2019; Özkaleli, 2018; Rençber, 2020; Yakar-Önal, 2021; Yücel, 2016), TCDB girişimlerinin sayısı da giderek artmaktadır. Ancak bu artışa rağmen, Türkiye özelinde yerel yönetimlerde sistematik ve sağlam kurumsal temellerle desteklenen TCDB uygulama sayısı oldukça azdır. Bu bakımdan, hem TCDB literatürde yapılan tartışmaların artması hem de daha eşitlikçi, katılımcı ve kapsayıcı yaklaşımların yerel yönetimlerin plan, program ve bütçe sistemlerine entegre edilmesi TCDB'nin somut sonuçlara ulaşabilmesi bakımından oldukça önemli görülmektedir. Diğer yandan bu perspektiften bakan bir siyasi mekanizma oluşturulması, kamusal karar alma sürecini sahiplenme ve yönetim kültürünün de dönüşmesini sağlayacaktır. Bu çerçevede, yerel düzeyde TCDB anlayışını başarılı biçimde planlama ve bütçeleme süreçlerine entegre eden Bursa Büyükşehir Belediyesi, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Edirne Belediyesi ve Tarsus Belediyesi ele alınacaktır. Ayrıca son başlıkta, güncel TCDB yaklaşımlarından olan Dirlik Temelli TCDB çalışmalarına yer verilecektir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi

Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı 2013'te [Avrupa Yerel Düzeyde Kadın Erkek Eşitliği Şartı'nı](#) (Avrupa Eşitlik Şartı) imzalamıştır. Böylece yerel ve bölgesel yönetimler, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında politik katılım, istihdam, kamu hizmetleri, şehir planlama gibi alanlarda farklı şekillerde somut olarak izlenebilecek eylemleri gerçekleştirmeye kamusal bir taahhütte bulunmuşlardır (CEMR, 2006). Bunun ardından, Bursa Büyükşehir Belediyesi

toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin belediye müdürlüklerinin tüm planlama ve uygulama süreçlerine entegre edilmesi için bir genelge yayınlamıştır (Klatzer vd., 2015a).

Böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması Belediye'nin temel taahhütlerinden birisi haline gelmiştir. Bu bağlamda, Bursa Kent Konseyi Kadın Meclisi, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin 2010-2014 Stratejik Planı'nda kadınlara yönelik faaliyet ve harcamaların analizini yapmıştır (Klatzer vd., 2015b). Ayrıca Belediye, nüfus, yaş, okuryazarlık ve belediye personeli bilgileri içeren verileri cinsiyete dayalı biçimde ayrıştırmıştır (KEİG, 2015). Kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda en önemli aktörlerden birisi olan Belediye (Bursa Valiliği, 2017), bu alandaki faaliyetlerine stratejik planında yer vermiştir. Ayrıca kent hizmetlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla eşitlik birimi ile belediye birimleri arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlama ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık çalışmaları yapma hedeflerine de Stratejik Plan'da yer vermiştir (KEİG, 2015). Bu anlayış aynı zamanda Belediye bütçesini kadınların ihtiyaçlarına ayrılan finansman üzerinden izlemek için iyi bir başlangıç noktası oluşturmaktadır (Klatzer vd., 2015a). Tüm bunlar Belediye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine yönelik faaliyetlerine somut örnek teşkil etmekle birlikte bu tarz faaliyetlerin uzun vadede varlığını sürdürebilmesi ve gelişmesi ancak bu anlayışın sistematik bir temelde kurumsal yapının işleyişi içine entegre edilmesi, cinsiyete göre ayrıştırılmış kesişimsel verilerle desteklenmesi ve böylece izleme ve değerlendirmesinin şeffaf biçimde ve toplumsal katılımı gerçekleştirilebilmesi sayesinde mümkün olabilecektir.

Bu anlamda, (i) toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik faaliyetlere ayrılan finansmanın zaman içindeki değişimini gözlemlemek, (ii) toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik harcamaların toplam Belediye harcamaları içindeki oranını belirlemek, (iii) kadınların ve dezavantajlı konumda olan toplulukların ve ayrımcılığa uğrayan kesimlerin ihtiyaçlarının belirlenebilmesi için sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde ihtiyaç analizi yapmak sürecin devamlılığının sağlanması açısından önemlidir (Klatzer vd., 2015b).

Belediye'nin 2010-2014 ve 2015-2019 Stratejik Planlarından itibaren, kadını 'aile' üzerinden ele alan yaklaşımın ötesinde toplumsal cinsiyet eşitliğine, kadınlara ve dezavantajlı kesimlere yönelik hedefler yer almaktadır. Bu hedeflerden birisi de 'kentte yaşayan herkes için; kentin sunduğu ekonomik ve sosyal fırsatlardan eşit biçimde yararlanabileceği katılımcılığın sağlandığı bir kent oluşturmak' şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla Belediye'nin, daha önceki Stratejik Planı (2006-2009) da dikkate alındığında (Şahin, 2020), toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması sürecinde daha çoğulcu ve katılımcı, kadını yalnızca aile içine konumlandırmayan, aksine kadınların güçlendirilmesine yönelik hedefleri diğer göstergelerle ilişkilendirerek ortaya koyan bir anlayışa geçiş yapıldığını ifade etmek mümkündür (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010-2014 ve 2015-2019 Stratejik Planı). Ancak belediyenin 2020-2024 Stratejik Planı'nda doğrudan toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin faaliyetlere ve hedeflere yer verilmemiştir (Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı).⁴

Eskişehir Eşitlik Platformu ve Eskişehir Büyükşehir Belediyesi

Eskişehir'de kadın hareketi 1990'ların başından beri varlığını sürdürmektedir. Eskişehir Kadın Platformu (EKP), 1994 yılında 21 dernek katılımıyla çalışmalarına başlamıştır. 2000 yılında platformun çalışmalarıyla eğitimi desteklemesi ile özel bir önem kazanmıştır. Eskişehir'deki bir diğer platform olan Eskişehir Demokratik Kadın Platformu (EDKP), 2000 yılında "Dünya Kadın Yürüyüşü" ile kurulmuştur. Kasım 2013'te Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (BM Kadın)'nın Eskişehir'de düzenlediği TCDB eğitimleri de benzer sonuçlara yol açmıştır. Eğitime kadın STK'larından,

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nden ve üniversitelerden büyük ölçüde bir katılım sağlanmış ve eğitim çalışmaları sonucunda TCDB için nasıl bir yol izleneceği belirlenmiştir. Alınan kararlar, daha sonra BM Kadın Birimi tarafından resmi yazı ile Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'ne sunulmuş ve Eskişehir Büyükşehir Belediyesi konuyla ilgili eğitim ve danışmanlık alma kararı vermiştir (Cangöz, 2014, s. 17).

Ayrıca, BM Kadının İnsan Haklarının Geliştirilmesi Ortak Programı ve Sabancı Vakfı Hibe Programı kapsamında uygulanan "Uygulamalı TCDB Eğitimi" isimli proje sonucunda kamu kurum ve kuruluşlarından, üniversitelerden ve STK'lardan gönüllü katılımcılar Eskişehir'de TCDB'yi izleme amaçlı bir sivil toplum hareketi olarak Eskişehir Eşitlik Platformu'nu (ESEP) kurmuştur (Klatzer vd., 2015b). Eşitlik Platformu Türkiye ölçeğinde TCDB'yi doğrudan kendisine faaliyet alanı seçen ilk sivil toplum platformu olma bakımından ilk örneklerden biridir (Cangöz, 2014, s. 19).

Tüm bu çabaların olumlu katkısıyla, Eskişehir Belediye Başkanı, yayımladığı genelge ile belediye birimlerinden 2015-2019 Stratejik Plan hazırlıklarında kadınların sorunları, beklentileri ve ihtiyaçları ile TCDB'yi dikkate almalarını istemiştir. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ve TCDB ile ilgili belirli amaç ve hedefler 2015-2019 Stratejik Planı'na dahil edilmiştir (Yakar-Önal, 2021, s. 33)

Bu dönemde yürütülen toplumsal cinsiyet analizleri ile Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, bütçeleme sürecine yön veren faaliyetler yürütmüştür. Örneğin, 2015-2019 Stratejik Planı hazırlanırken sağlık sektörüne ilişkin olarak yürütülen toplumsal cinsiyet analizi sonucuna göre, kırsal kesimlerde yaşayan kadınların başta kanser erken teşhis taraması olmak üzere sağlık hizmetlerine erişiminin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucu baz alarak belediye, kadınların kanser taramasından yararlanabilmesi için sağlık merkezinde randevu almak ve ücretsiz ulaşım temin etmek de dahil olmak üzere kırsaldaki kadınlar için gerekli tüm imkanları sağlamayı hedeflemiş ve bu yönde faaliyetler gerçekleştirmiştir (Klatzer vd., 2015a, s. 67). Büyükşehir Belediyesi'nin 2020-2024 Stratejik Plan döneminde de toplumsal cinsiyet eşitliğine, TCDB'ye ve aile içindeki konumundan bağımsız olarak kadına odaklı amaçlar ve hedefler yer almaktadır (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı).

Ayrıca Eskişehir'de, 2013 yılında Tepebaşı ve Odunpazarı belediyelerinde 'Eşitlik Komisyonları' kurularak TCDB faaliyetlerine katkı sağlanması hedeflenmiştir (Cangöz, 2014, s. 18). Odunpazarı Belediyesi TCDB yaklaşımını 2017 yılından bu yana bütçe sürecine entegre etme çalışmaları yürütmektedir.⁵ Bu uygulama, uluslararası veya ulusal bir proje sürecine bağlı olmaksızın belediyenin yönetim ve bütçe süreçlerine entegre etmesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir (Yakar-Önal, 2021, s. 9).

Edirne Belediyesi

Edirne'de 2014 yılında yerel seçimlerin hemen ardından belediye, STK ve üniversite temsilcileri için düzenlenen TCDB eğitiminden sonra BM Kadın Birimi tarafından bir 'TCDB Öncü Grubu' oluşturulmuştur. TCDB Öncü Grubu, Edirne Belediyesi Stratejik Planında izlenecek amaç ve hedefleri belirlemiş ve hangi üyelerin bunları takip edeceğine karar vermiştir. Bu grup, henüz başlangıç döneminde olmasına rağmen, TCDB'nin kapasite geliştirme odaklı ve çok çeşitli STK'ları bir araya getiren çalışmalarının temelini oluşturmanın güzel bir örneğidir. Ayrıca TCDB ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularının Stratejik Plan'a dahil edilmesine yönelik çalışmalarla kamu politikalarının dönüşümüne katkıda bulunmuştur (Klatzer vd., 2015b). Edirne Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı'na toplumsal cinsiyet eşitliği

ve TCDB'ye ilişkin ayrıntılı amaçlar, hedefler, faaliyet ve göstergeler dahil etmiştir (Klatzer vd., 2015a, s. 46). Belediye 2020-2024 Stratejik Planı'na da TCDB hazırlık çalışmalarının tamamlanması hedefine yer vermiştir. Bu çerçevede, eğitim ve istihdama katılmayan dezavantajlı gruplar için sosyal politikalar geliştirmek, kadınları toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde ekonomik olarak güçlendirmek ve kadın istihdam olanaklarını artırmak, kentsel hizmet sunumunda çocuklara ve gençlere fırsat eşitliği sağlamak ve bireyi geliştirmek, tüm bunları destekleyen aile ve toplum odaklı mekanizmalar sunmak belediyenin üzerinde durduğu konular arasındadır (Edirne Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı, s. 24).

Tarsus Belediyesi

Tarsus Belediyesi, 2013'te Avrupa Eşitlik Şartı'nı imzalamıştır. Yerel meclis, kadınların belediyedeki rolünü teşvik etmek için halihazırda çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler arasında⁶,

- a. Kadınların güçlenmesini teşvik etmek için kursların oluşturulması, yaklaşık 1500 kadına özgüven ve sağlık kurslarının sağlanması
- b. Kadınlara iş aramayı kolaylaştıracak eğitimler verilmesi,
- c. Köylü kadınlara el işlerini satmaları için destek sunulması ve,
- d. Kırsal kesimden kadınların yerel ürünlerini satabilecekleri bir meyve ve sebze pazarının açılması yer almaktadır.

Belediye ayrıca belediyenin personel istihdamında kadınların konumunu güçlendirmek için cinsiyet çeşitliliğini teşvik etmeye ve toplumsal kalıp yargıların kırılarak, kadınların kentleri ve kamusal alanları erkekler kadar rahat kullanabilmesi için girişimlerde bulunmuştur. Belediye 2020-2024 Stratejik Planı'nda TCDB yaklaşımı çerçevesinde hedefler belirlediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda örneğin 'Tarsus'ta yaşayanların sosyal ve kültürel yaşamını geliştiren, dezavantajlı gruplara değer veren, eşitlikçi ve cinsiyet eşitliğini sağlayacak hizmetler sunmak' stratejik amacı altında 'kadının sosyal statüsü ve istihdamını arttırmak, eşitleyici hizmetler sunmak' hedefi belirlenmiştir. Bu hedef altında, Tarsus ilçesinde kadın istihdam oranının bölge ortalamasından düşük olduğu tespit edilerek, kadın istihdamını desteklemek için kreşlerin açılması ve istihdama katılımlarının desteklenmesi, kadınların ekonomik hayata ve üretime katılımının sağlanmasına yönelik projeler üretilmesi ve faaliyetler yürütülmesi, kadına yönelik şiddetle ilgili olarak Kadın Yaşam ve Destek Merkezi kurulması ve sığınma evi faaliyetlerinin sürdürülmesi için bir bütçe ayrılmıştır. Performans göstergeleri hizmetlerden ve projelerden yararlanan kadınların sayısı ile sınırlı olsa da tüm bu faaliyetler kadınların sosyoekonomik durumunda bir iyileşme sağlayacaktır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi doğrultusunda daha köklü değişimler, geleneksel düşünüş ve yaşayış biçimlerini de dönüştürmekten geçmektedir. Bu bağlamda örneğin, kadınlara yönelik faaliyetlerin 'Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü' altında sınıflandırılması, kadının yerinin aile içinde olduğu ve kadının birincil görevinin ailelerine bakmak olduğu kalıp yargısını pekiştirebilir (Tarsus Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı).

Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Günümüzde TCDB literatüründe, Dirlik Temelli TCDB (DTCDB) yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, Amartya Sen (1979, 1985), Martha Nussbaum (2000a, 2000b), Ingrid Robeyns (2005) ve diğerlerinin 'Yapabilirlik Yaklaşımı'na dayalı olarak; yapabilirlik setleri bakımından farklı cinsiyetler arasındaki mevcut eşitsizlikleri belirlemeyi ve bütçeleme sürecinin sonunda nasıl

değiştiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Yapabilirlik Yaklaşımı'nın özünü oluşturan kavramlardan olan yapabilirlik ve işlevsellik (Robeyns, 2016, s. 10); sırasıyla bireylerin 'sahip oldukları kaynakları ve fırsatları' 'değerli işlevlere dönüştürme' olanaklarını ifade etmektedir. Bireyler, kaynak ihtiyaçları ve bunları dönüştürme konusunda büyük farklılık gösterirler (Nussbaum, 2000a, s. 68).

Bir işlevin yokluğunun o işlevi mümkün kılacak yapabilirliğin ya da yapabilirlik setinin olmadığından şüphelenmeliyiz. Örneğin, bir kişi her zaman diğer insanlara şüphe ve korku ile yaklaşıyorsa, bu kişinin sevebildiği halde sevmemeyi seçtiğini söylemek yerine duygusal sağlık işlevini gerçekleştirmesini sağlayan yapabilirliklere sahip olmadığını söylemek gerekir (Nussbaum, 2000a, s. 93)- sokaklarda korkusuzca yürüyebilme, ev-içi şiddetten uzak bir yaşam sürebilme ve işyerlerinde mobing (yıldırma), taciz ve ayrımcılığa uğramadan çalışma hayatında yer alabilme gibi. Diğer yandan, insanların bir kamusal hakka sahipken bunu kullanmasını engelleyen maddi ya da toplumsal engeller olup olmadığını sorgulamak gerekir. O halde yerel ya da merkezi yönetimlerin görevi, bir alanda sadece kamusal mal ve hizmet sunmak değil, o hizmete neden, ne kadar ihtiyaç duyulduğunu ve bu hizmetlere hangi kesimlerin, hangi koşullarda ihtiyaç duyduğunu analiz ederek sunulan hizmetin bu alanlardaki toplumsal sorunlara çare olup olmadığı değerlendirmektir. Bu noktada yapabilirlik yaklaşımının toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınarak kadınların ve LGBTQ bireylerin cinsiyet temelinde karşılaştığı kesişen ayrımcılıkların onların yapabilirlik setini nasıl etkilediği ve sunulan hizmetlerin bu durumu nasıl dönüştürdüğü incelenebilir.

Türkiye'de ilk olarak Şenesen ve arkadaşları (2017, s. 34) 'Dirlik (Well-being) Temelli TCDB' (DTTCDB)' yaklaşımıyla yerel yönetim bütçelerini ele almışlardır. Bu yaklaşımla Kars, Erzurum, Şanlıurfa, Diyarbakır, Nevşehir, Kayseri, İzmir, Manisa, Samsun ve Ordu illerinde Belediyelerin Stratejik Planlarını inceleyerek ve bu illerde yaşayan kadınlarla görüşmeler yaparak analizler gerçekleştirmişlerdir. Dirlik açısından insana yakışır eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, istihdam, ulaşım ve toplumsal yaşama katılım gibi koşullar göz önünde bulundurularak belediye hizmetleri ve harcamaları incelenmiştir. Kısaca insanın iyi olma hali olarak tanımlanabilecek dirlik kavramı, belirli bir maddi gelire sahip olma, sağlıklı ve huzurlu olma ve iyi yaşama gibi bazı maddi-manevi koşulların sağlanmasını gerektirmektedir. Bu kavram, fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik, coğrafi ve politik pek çok etkeni içinde barındırmaktadır. Bu yönüyle dirliğin, dinamik ve karmaşık bir süreç olduğu ifade edilmektedir (Şenesen ve diğ., 2017, ss. 33-34).

Çalışmada, siyasi ve idari yapılanmanın kadınların dirliği açısından belirleyici unsur olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet konusunda farkındalığı artıracak çalışmaların sayısının artmasının önemi ve bu çalışmaların kurumsallaşmaya ve bu kurumların etkin işlemesine olan etkisi de vurgulanmaktadır (Şenesen ve diğ., 2017, ss. 359-360).

Faaliyet ve Proje Bazlı Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Uygulaması: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi ve Urla Belediyesi Örnekleri

Urla Belediyesi ve Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi'nde performans programı ve bütçe hazırlıkları sürecinde gerçekleştirilen TCDB çalışmaları, yerel yönetimlerin süreci yönetimi bakımından belli ortak noktalara sahiptir.

Belediyelerde bir sonraki yılın bütçe çalışmaları, Mayıs ayı sonunda Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik çerçevesinde hazırlanan performans programı⁸ ile başlamaktadır. Birimler bütçede faaliyet ve projeler yoluyla kullanacakları kaynakları stratejik planda (nüfusu 50 bini aşan belediyeler için stratejik plan hazırlanması zorunlu) amaç ve hedeflerle ilişkilendirmek amacıyla performans programı tekliflerini hazırlamaktadırlar.

Bu kapsamda, performans programında, stratejik planlarda yer alan orta ve uzun vadeli amaç ve hedeflere ilişkin yıllık hedefler, söz konusu hedefleri gerçekleştirmek üzere belirlenen faaliyet ve projeler ile bunların kaynak ihtiyacı yer almaktadır. Performans hedeflerine ne derece ulaşıldığını ölçmek, izlemek ve değerlendirmek üzere oluşturulan performans göstergelerine de bu programlarda yer verilmektedir (Performans Programı Hazırlama Rehberi, 2009). Stratejik planla temel amaç kurumsal önceliklerin, amaç ve hedeflerin ulusal ve bölgesel plan başta olmak üzere diğer plan metinleriyle ilişkisini kurmak olarak belirlenmişken planla bütçe arasındaki ilişkinin kurulması ise performans programı çerçevesinde öngörülmektedir (Yılmaz ve ark, 2017).

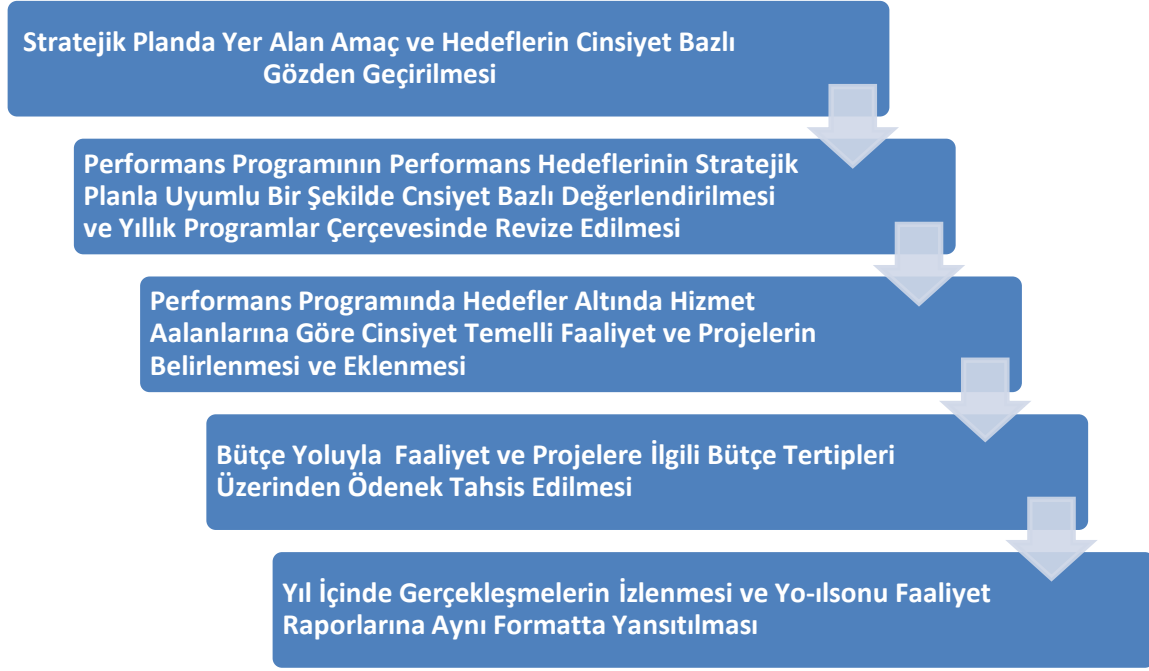

Şekil 1: Kurumsal ve mali yönetim döngüsü

Kaynak: Yılmaz (2011)

Her iki belediyede de performans programı çalışmaları ile birlikte cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda iki belediyede de kurumsal bazda hazırlanan rehberlere cinsiyete duyarlı bütçeleme hazırlanmasına yönelik bir bölüm eklenmiştir. Daha sonra ilgili iki belediye de hizmet üreten ve kaynak kullanan birimlere performans programı ve bütçe çalışmaları süreci içinde eğitim vermiştir. İlk aşamada bütçeyi koordine etmekten sorumlu olan mali hizmetler ve strateji birimlerine yönelik uygulamalı bir eğitim yapılmış daha sonra bu eğitim bütün birimlere bütçe görüşmeleri öncesi performans programı eğitiminin bir modülü olarak verilmiştir. İkinci aşamada ise rehber kapsamında şablon tablolar üzerinden birimlerin hazırladığı tablolar birim bütçe görüşmelerinde (her birimle bir bütçe müzakere süreci çalıştırılmıştır) değerlendirilmiş ve geliştirilmiştir. Bu görüşmeler

aslında eğitimin de bir parçası olarak görülmüştür. Program ve bütçe sürecinin aşağıdaki akış çerçevesinde modellendiği görülmektedir:

Şekil 2: Tekirdağ Büyükşehir ve Urla İlçe Belediyesi örneklerinde cinsiyete duyarlı performans program ve bütçe akışı

Her iki belediyenin de program ve bütçe çalışmalarında kadınları doğrudan ve dolaylı etkileyecek faaliyet ve projeler, yukarıdaki akış çerçevesinde ve izleyen tabloda, yer aldığı şekilde kategorize edilmiştir.

Tablo 1: Kadına ve Çocuklara Yönelik Faaliyet ve Proje Alanları

Kadın	Çocuk
1. Kadın Sağlığı	6. Çocuk Sağlığı
2. Kadının Eğitimi	7. Çocuğun Eğitimi
3. Kadının Sosyal Gelişimi ve Uyumu	8. Çocuğun Sosyal Gelişimi ve Uyumu
4. Kadının ekonomik olarak desteklenmesi ve teşvik edilmesi	9. Çocuğun ekonomik olarak desteklenmesi ve teşvik edilmesi
5. Kadına yönelik olmak üzere kentsel ve kırsal mekânların düzenlenmesi	10. Çocuğa yönelik olmak üzere kentsel ve kırsal mekânların düzenlenmesi

Urla Belediyesi TCDB Uygulaması

Urla belediyesinde 2016 yılı bütçesi için doğrudan kadınla ilgili olmak üzere 5 grup faaliyet, çocukla ilişkili olmak üzere 5 grup faaliyet olmak üzere toplamda 10 grup faaliyet belirlenmiştir. Bu ana faaliyet alanları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Urla Belediyesi CEB Raporu, 2015):

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Tekirdağ Büyükşehir ve Urla Belediyesi Uygulamaları

- Kadın Üretici Pazarları Açılması ve Üretici Kadınların Satış Alanları Çeşitliliğinin Geliştirilmesi
- Kadın Sağlığı ve Hakları Konusunda Bilgilendirme Eğitimleri, Girişimcilik ve Liderlik Seminerleri Düzenlenmesi
- Kadın Danışma ve Dayanışma Faaliyetlerinin Sürdürülmesi (Sosyolojik, Psikolojik ve Hukuksal Destekler)
- Kadın Meslek Edindirme ve Hobi Kursları Düzenlenmesi
- Kadınlar için Genel Sağlık Taraması Yapılması
- Kadın ve Çocuklara Yönelik Faaliyetler İçin Semt Merkezlerinin Açılması
- Çocuk ve Gençlik Kulüpleri Faaliyetlerinin Sürdürülmesi
- Toplum Temelli Çocuk Oyun Odalarının Sayısının Arttırılması
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Marketlerinin Açılması
- Çocuk Karnavalı Düzenlenmesi

Toplumsal cinsiyetle ilgili olan her bir faaliyet ve projenin stratejik planının amaç ve hedef setiyle uyumlu olmak üzere performans programı ilişkisi, o yıla ilişkin performans göstergesi, sorumlu birim ve diğer kurum katkılarını da içerecek şekilde toplam bütçesi hazırlanan TCD bütçe tablosunda gösterilmiştir.

Yukarıda belirlenen 10 faaliyet grubu için gösterge niteliğinde olmak üzere başlangıç çalışmaları kısıtında 2016 yılı bütçesinde toplam olarak 2,7 milyon TL seviyesinde bir bütçe kaynağı tahsis edilmiştir. Bu şekilde kurgulanan yapının hem kurum içinde hem de kurum dışında başta ilgili Büyükşehir olmak üzere diğer belediye ve kurumsal yapılarla geliştirilecek iş birlikleri açısından da bir yön vermesi planlanmıştır.

İzleyen tabloda cinsiyete duyarlı bütçe çalışmasında öngörülen faaliyet ve projeler, stratejik plan, performans programı, bütçe ilişkisi performans göstergeleri ve birim sorumlulukları ile birlikte verilmektedir. Bu tablo aynı zamanda belediyenin hazırladığı bütçe tasarısına ilk defa ek bir cetvel olarak konulmak suretiyle sürecin kurumsallaşması yönünde önemli bir adım atıldığını göstermektedir.

Tablo 2: Urla İlçe Belediyesi Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Faaliyet ve Projeleri

No	Faaliyetin Adı ve Performans Bilgileri	Faaliyetin Niteliği	Müdürlük Bütçesi	Toplam Bütçe
1.	<p>Kadın sağlığı ve hakları konusunda bilgilendirme eğitimleri</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Kadına yönelik bilinç yükseltme, kadın dayanışması, toplumsal cinsiyet ve demokratik değerleri arttırarak, ayrımcı ve şiddet içeren yaklaşımların azaltılması ile kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını teşvik etmek</p> <p>Performans Göstergesi: Katılan Kadın Sayısı: 500 (yıllık)</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü</p> <p>Diğer Kurum Katkısı: İzmir B.B., İŞKUR, KOSGEB, TAP</p>	1,2,3,4	78.584	78.584
2.	<p>Kadınlar İçin Genel Sağlık Taraması</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Kadına yönelik bilinç yükseltme, kadın dayanışması, toplumsal cinsiyet ve demokratik değerleri arttırarak, ayrımcı ve şiddet içeren yaklaşımların azaltılması ile kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını teşvik etmek</p>	1	-	-

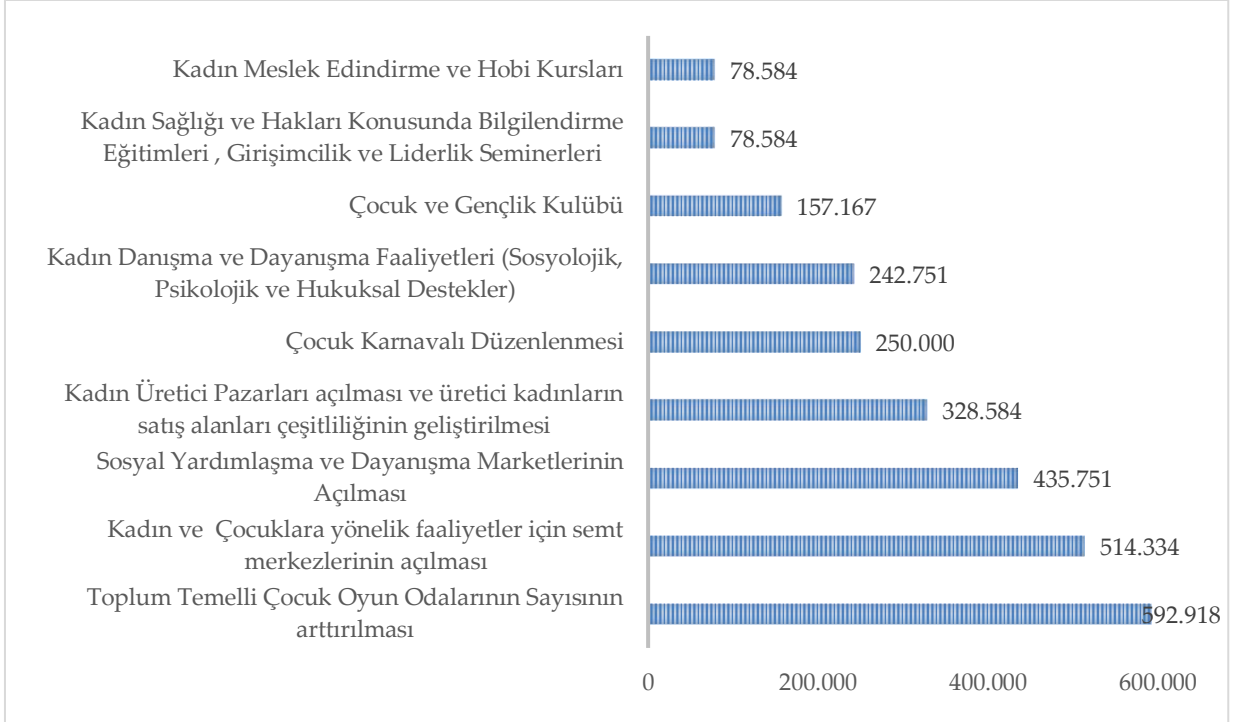
	<p>Performans Göstergesi: Sağlık Taraması Yapılan Kadın Sayısı: 100 (yıllık)</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü</p> <p>Diğer Kurum Katkısı: İzmir B.B.</p>			
3.	<p>Kadın Danışma ve Dayanışma Faaliyetleri (Sosyolojik, Psikolojik ve Hukuksal Destekler)</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Kadına yönelik bilinç yükseltme, kadın dayanışması, toplumsal cinsiyet ve demokratik değerleri arttırarak, ayrımcı ve şiddet içeren yaklaşımların azaltılması ile kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımını teşvik etmek</p> <p>Performans Göstergesi: Danışan Kişi (Kadın/Erkek/Çocuk) Sayısı: 300 (yıllık) / Danışman Görüşme Sayısı: 850 (yıllık)</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü/ Hukuk İşleri Müdürlüğü</p>	1, 3	235751 / 7000	242.751
4.	<p>Kadın Meslek Edindirme ve Hobi Kursları</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Dezavantajlı konumdaki kişilerin güvenceli ve nitelikli işlerde istihdamını arttırmak</p> <p>Performans Göstergesi: Açılan Meslek Edindirme Kurs Sayısı: 13 (yıllık) / Kurslara Katılan Kişi Sayısı: 380 (yıllık)</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü</p> <p>Diğer Kurum Katkısı: İzmir B.B., İŞKUR, KOSGEB, Halk Eğitim Merkezi</p>	2, 3	78.584	78.584
5.	<p>Kadın Üretici Pazarları Açılması ve Üretici Kadınların Satış Alanları Çeşitliliğinin Geliştirilmesi</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Dezavantajlı konumdaki kişilerin sosyal entegrasyonunu kolaylaştırıcı çalışmalar gerçekleştirmek</p> <p>Performans Göstergesi: Üretici kadınlar için açılan sürekli satış alanları sayısı: 4 (yıllık) / Üretici kadınlar için açılan günlük satış alanları sayısı: 10 (yıllık) / Satış için tezgâh açan kadın sayısı: sürekli:300 günlük:1500 (yıllık toplam)</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü / Fen İşleri Müdürlüğü</p> <p>Diğer Kurum Katkısı: İzmir B.B.</p>	3,4,5	78584 / 250000	328.584
6.	<p>Kadın ve Çocuklara yönelik faaliyetler için semt merkezlerinin açılması</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Dezavantajlı konumdaki kişilerin sosyal entegrasyonunu kolaylaştırıcı çalışmalar gerçekleştirmek</p> <p>Performans Göstergesi: Faaliyete geçen semt merkezi sayısı: 4</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü / Fen İşleri Müdürlüğü</p>	3,4,8	314334 / 200000	514.334
7.	<p>Çocuk ve Gençlik Kulübü</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Dezavantajlı konumdaki kişilerin sosyal entegrasyonunu kolaylaştırıcı çalışmalar gerçekleştirmek</p> <p>Performans Göstergesi: Faaliyete katılan çocuk sayısı: 200</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü</p>	6,8,10	157.167	157.167
8.	<p>Toplum Temelli Çocuk Oyun Odalarının Sayısının Arttırılması</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Dezavantajlı konumdaki kişilerin sosyal entegrasyonunu kolaylaştırıcı çalışmalar gerçekleştirmek</p> <p>Performans Göstergesi: Oyun odasından yararlanan çocuk sayısı: 80</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü / Fen İşleri Müdürlüğü</p>	3,7,8,9	392918 / 200000	592.918
9.	<p>Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Marketlerinin Açılması</p>	3,8,5,10	235751 / 200000	435.751

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Tekirdağ Büyükşehir ve Urla Belediyesi Uygulamaları

	<p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Gelir düzeyi düşük kişi ve ailelerin tespit edilerek, aynı ve nakdi yardım çalışmalarına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi</p> <p>Performans Göstergesi: Yardım Edilen Aile Sayısı: 750 (yıllık) / Yardım Sayısı: 1000 (yıllık)</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü / Fen İşleri Müdürlüğü</p>			
10.	<p>Çocuk Karnavalı</p> <p>Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Urla ilçesinin kültürel ve tarihsel kent kimliğini ortaya çıkarmak ve ilçenin tanınırlığını arttırmak amacıyla gerçekleştirilen etkinlikleri güçlendirerek kültür ve sanat hayatına canlılık getirmek</p> <p>Sorumlu Müdürlük: Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü</p>	8	250.000	250.000
TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇE TOPLAMI				2.678.672

Kaynak: PYB, Urla Belediyesi CEB Raporu, 2015

Bu kapsamda ayrılan kaynağa faaliyet ve proje çerçevesinde bakıldığında, Urla Belediyesinin 2016 yılı program ve bütçe hedefleri içinde toplum temelli çocuk oyun odalarının açılması, kadın ve çocuklara yönelik faaliyetler için semt merkezlerinin açılması ile sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya yönelik yardımların ilk üç sırayı aldığı görülmektedir.

Grafik 2: 2016 Yılı Bütçesinde Kadına Yönelik Faaliyet ve Projelerin Büyüklükleri (TL)

Kaynak: PYB, Urla Belediyesi CEB Raporu, 2015

Urla Belediyesi bu çalışmanın devamında sürecin kalıcı olması ve kurum içi sahiplenmenin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla dört ana başlık altında aşağıda sıralanan konularda geleceğe ilişkin politika kararı niteliğinde öncelikler oluşturmuştur. Bunlar:

A-Eşitlikçi Belediye İçin Kurumsal Yapı ve Katılım Mekanizmaları

- Belediye bünyesinde Kadın Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulması,
- Kadın STK'ların yerel düzeyde savunuculuk, izleme ve değerlendirme kapasitelerinin artırılması,

- c. Kadınların, ekonomik karar alma mekanizmalarına ve bütçeleme süreçlerine katılımını sağlayacak mahalle meclisleri kurulması,
- d. Yerel yönetimlerin, özellikle muhtarlıklar aracılığıyla, küçük ölçekli, ev tipi üretimde bulunan kadınların bilgisine ulaşması ve sendikal örgütlerle bağ kurması, kadınlarla sendikal örgütler arasında, bilgi aktarma ve dayanışma anlamında aracılık yapması amacıyla bir "Kendi Kendini İstihdam Eden Kadınlar Sendikası" (sewa - self employed women's association) kurulması,

B- Kurumsal Kapasite Oluşturulması ve Cinsiyet Eşitliği Bilincinin Geliştirilmesi

- a. Belediye çalışanları, toplumu oluşturan bireylerin farklı yaşam döngülerini görerek ihtiyaçlarını anlayacak şekilde planlama ve bütçe yapma kapasitesi kazanmasına yönelik olarak belediye yönetimine, belediye hizmetlerinin cinsiyet eşitliğini gözeterek planlama kapasitesi eğitimi verilmesi,
- b. Sosyal yaşama katılımı destekleyen ve kadın bilincini oluşturmayı hedefleyen sosyal ve kültürel programlar planlanması,
- c. Sivil toplumla diyalogun geliştirilmesi,
- d. Çocukların ve gençlerin cinsiyet eşitliği bilincinin yükseltilmesine yönelik faaliyetlerin yürütülmesi,

C- Belediye Hizmetleri

- a. Belediye bütçesinin sektörel/tematik analize tabi tutularak kadınların haklarını kullanmasına yönelik politikalara öncelik verilmesi,
- b. Belediye hizmetleri kapsamında mahallinde;
  - a. Çocuk ve Yaşlı Evleri,
  - b. Okul Sonrası Etüt Merkezleri,
  - c. Çocukların çalışmalarına ve oynamalarına elverişli mekanlar,
  - d. Sağlık Merkezleri,
  - e. Kadınların gereksinimlerine uygun spor tesisleri,
  - f. Hukuksal ve psikolojik danışma hizmeti merkezleri,
  - g. Belediyenin finanse edeceği ya da en azından yerini sağlayacağı, bağımsız kadın kuruluşlarının yönetiminde, adresi gizli amaca uygun sığınma evleri,
- c. Bütün temel hizmetlere her semtte ulaşılabilir olması,
- d. Sağlık eğitimi, kısmi ve gezici poliklinik hizmetleri gibi sağlık programları,
- e. Kadınlara yönelik şiddeti önleyecek, ışıklandırma, acil hat, personel birimi kurulması önlemleri.

D- Kadınların Sosyal Hayata/İşgücüne Katılımının Desteklenmesi

- a. İş rehberliği; İş bulmak isteyen kadınlara iş arama sürecinde kolaylık sağlayacak rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi,
- b. El sanatları, trikotaj, tekstil, kuaför, keçe işlemeciliği, yöresel bebek, gümüş işlemeciliği gibi konularda beceri geliştirici programlar, gelir getirici atölyeler ve kadın girişimciliğini destekleyici programlar hazırlanması,
- c. Özellikle tüketim, üretim ve pazarlama kooperatifi kurmaları için danışmanlık ve pazarlama gibi hizmetleri sunacak birimler kurulması,

- d. Kadınların evde ürettiği ürünleri ayın belli günlerinde bizzat satışa sunmalarını olanaklı kılacak organizasyonların yapılması,
- e. Çalışan ailelere kreş desteği verilmesinin yaygınlaştırılması,
- f. Girişimci kadınlardan mevcut yasal düzenlemelerin yol verdiği şekilde harç benzeri ücret alınmaması,

Urla Belediyesi'nde önemli bir süreç başlatılmış olmakla birlikte bu sürecin beklenen sonuçları vermesi için izleyen dönemde gereken kurumsal sahiplenmenin yeterince sağlanamadığı görülmektedir. 2016 bütçesine eklenen dört ana başlık altında sıralanan faaliyetlerin düzenli devam eden çalışmalar dışında kalan ve yapısal dönüşümü sağlayacak olan beyanların önemli bir kısmı hayata geçirilememiş ve cinsiyet bütçesi izleyen yıllarda tekrar hazırlanmamıştır. İzleyen dönemde belediyenin yürütmekte olduğu kadınlara ilişkin faaliyetlerin hedef ve önceliklerini tekrar gözden geçirerek yeni bir plan ve uzlaşma arayışı içinde olması önemli görülmektedir.

Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Uygulaması

Tekirdağ BŞB 2017 yılında stratejik planıyla uyumlu olmak üzere performans programında kadın ve çocuklara yönelik faaliyet ve projeleri öne çıkarmaya ve görünür kılmaya yönelik olmak üzere TCDB çalışmalarına başlamıştır. Bu çerçevede 2018 yılı bütçe çağrısına ek olmak üzere program ve bütçe çalışmalarına yönelik olmak üzere 2018 mali yılı performans programı hazırlama kılavuzu hazırlamıştır. Belediye başkanı program ve bütçe çalışmaları içine program ve bütçe çağrısı ile TCDB çalışmasının yapılmasını da dahil etmiştir. Bu kılavuzda TCDB'ye ilişkin tanımları ve birimlerin tablo 1'de verilen faaliyet ve proje alanlarına ilişkin olmak üzere yürütmüş oldukları ve programladıkları işlere göre doldurmaları gereken ek bir tablo da yer almıştır (Tekirdağ BŞB 2018 Performans Programı Hazırlama Kılavuzu, 2017).

Kılavuzda kadın ve çocuğa yönelik faaliyet ve projelerin tematik bütçe çalışması olarak hazırlanıp Meclise ek bir tablo olarak onaya sunulacağı da ayrıca belirtilmiştir. Birimler kılavuzda getirilen açıklamalar ile birlikte performans programı ve bütçe hazırlık çalışmalarına yönelik olmak üzere belediye başlayan kapasite güçlendirme çalışmaları çerçevesinde hizmet içi uygulamalı eğitim almışlardır. Temmuz ayı içinde Mali Hizmetleri Daire Başkanlığı ile daire başkanlıkları arasında bütçe görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen bütçe görüşmeleri çerçevesinde toplumsal cinsiyete göre faaliyetlerin ayrıştığı tablo her birim bazında müzakere edilerek hazırlanan bütçe paketi ile birlikte Encümene iletilmeden önce Belediye Başkanına onaya sunulmuştur.

Kadın ve çocuğa yönelik faaliyetler, birim seviyesinde performans programı hedefi ve göstergeleriyle ilişkilendirilmek suretiyle sınıflandırılmıştır. Yine öngörülen kaynaklar sadece bütçe değil bütçe dışı diğer kaynakların da düşünülerek değerlendirilmiştir.

Tablo 3'te Tekirdağ BŞB'nin 2018 mali yılı için program ve bütçe kapsamında doğrudan kadına yönelik olarak öngörülen faaliyet ve projeler yer almaktadır.

No	Faaliyetin Adı ve Performans Bilgileri	Faaliyetin Niteliği	Toplam Bütçe
1.	Agro-turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve yöresel el sanatlarının desteklenmesi Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi yanında tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması suretiyle kırsal gelir kaynaklarını çeşitlendirmek Performans Göstergesi: Agro-turizme Yönelik Eğitim Sayısı	2,3,4,5	260.000

	Sorumlu Daire/Şube: Tarımsal Hizmetler Dai. Bşk./ Kırsal Kalkınma Şube Md.		
2.	Gezen Tavuk Projesi Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi yanında tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması suretiyle kırsal gelir kaynaklarını çeşitlendirmek Performans Göstergesi: Yeni Proje Sorumlu Daire/Şube: Tarımsal Hizmetler Dai. Bşk./ Kırsal Kalkınma Şube Md.	2,4	300.000
3.	Tekirdağ Sebze Üretiyor Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Bitkisel ve hayvansal üretimin geliştirilmesi yanında tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması suretiyle kırsal gelir kaynaklarını çeşitlendirmek Performans Göstergesi: Yeni Proje Sorumlu Daire/Şube: Tarımsal Hizmetler Dai. Bşk./ Kırsal Kalkınma Şube Md.	4	50.000
DAİRE TOPLAMI			610.000
4.	İlimizde yaşayan bireylerin aile bütünlüğünün korunması, sosyal sorunların çözülmesine yardımcı olunması, aile içi şiddetin önlenmesi ve benzeri konularda sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini yürütmek Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: İlimizin toplumsal birlikteliği sağlanmış, aile bireylerinin geleceğe güvenle baktığı, kadına şiddetin bulunmadığı huzurlu bir kent olmasını sağlamak Performans Göstergesi: Psikolojik ve Sosyal Danışmanlık Hizmeti Sayısı: 800 Sorumlu Daire/Şube: Sosyal Hizmetler Dai. Bşk./ Aile ve Toplum Hizmetleri Şb. Md.	1,2,3	780.000
5.	Kreş faaliyetlerinin devam ettirilmesi Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Belediyenin sahip olduğu işletme ve istisrakleri etkin bir şekilde yönetmek Performans Göstergesi: Özel Çerçezköy Gündüz Bakımevinin Personel ve Lojistik İhtiyacının %100'ünün Karşlanması Sorumlu Daire/Şube: Sosyal Hizmetler Daiç Bşk./ Aile ve Toplum Hizmetleri Şb. Md.	7,8	638.000
DAİRE TOPLAMI			1.418.000
6.	Tekirdağ'da yaşayan vatandaşlara yönelik bilgi ve beceri kazandıran, istihdamı destekleyen kursların açılması Performans Programındaki Hedefle İlişkisi: Genellikle ilimiz genelinde açılan kurslar ağırlıklı olarak kadınlardan talep görmektedir. Kadınların hem sosyal gelişimine hem maddi katkı sağlayan kurslarımız her yıl aratark devam etmektedir. Kendini yetiştiren eğitimli kadınlarımızın özgüveni artmakta ve söz sahibi olmaktadır. Bu nedenlerle toplum sağlığı için de önemli olan eğitim ve kurslarımız dezavantajlı konumdaki kişileri ve kadınlarımızın daha nitelikli yaşayabilmeleri için devam edecektir. Performans Göstergesi: Gerçekleştirilen kurs sayısı (yıllık), Kurslara katılan kişi sayısı (yıllık) Sorumlu Daire/Şube: Kültür ve Sosyal İşler Dai. Bşk./ Hayat Boyu Öğrenme Şb. Md.	2,3,4	1.300.000
DAİRE TOPLAMI			1.300.000
TOPLUMSAL CİNSYETE DUYARLI BÜTÇE TOPLAMI			3.328.000

Başlangıç niteliğinde olan çalışma kapsamında Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı ve Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığın doğrudan kadın ve çocuklara yönelik faaliyetleri belirlenmiş ve performans programında tanımlanmıştır. Buna göre başlangıç yılı olan 2018 yılı programında 3,3 milyon TL seviyesinde bir kaynak doğrudan bütçe imkanları çerçevesinde tahsis edilmiştir.

2019 ve 2020 performans programı ve bütçe çalışmaları kapsamında TCDB çalışması devam ettirilmiştir. Urla'dan farklı olarak hazırlanan bütçe tablosu meclise onay için değil bilgi olarak sunulmuştur.

Birimlerin program hedeflerini gözden geçirirken ilgili yıl bütçe çalışmaları sürecinde cinsiyete duyarlı faaliyetler bazında çalışma yapmaları ve bu çalışmalara göre kaynak tahsis etmeleri kurumsal farkındalığı açısından önemli olması yanında diğer aktörler içinde kadınlara yönelik politika araçlarını tartışmaları açısından da bir zemin yaratmıştır.

Tekirdağ BŞB görel olarak kadın yöneticilerin (daire başkanı seviyesinde) en yüksek olduğu illerin başında gelmektedir. Toplam çalışanlar (memur, işçi, sözleşmeli personel) içinde kadınların oranı %20 seviyesindeyken bu oran daire başkanları ve şube müdürlerinde %25'e çıkmaktadır. Tekirdağ BŞB'de izleyen dönemde yeterli kurumsal sahiplenme ile birlikte iş yaşamının kadınlar açısından iyileştirilmesine yönelik çalışmalar için iyi bit altyapı olduğu görülmektedir. Yine çalışan kadın nüfusu açısından kadın istihdamının oldukça yüksek olduğu Tekirdağ ili açısından kadınların TCDB uygulaması ile belediyenin kadınlara yönelik yerel kamu hizmetleri sunma konusunda önemli bir platform yaratma potansiyeli olduğu değerlendirilmektedir.

Tekirdağ BŞB bütçe çıktıktan sonra uygulamaya koyduğu iş programı yönergesi ile faaliyet ve proje bazında her bir eylemi detayda izlemeyi de programlamıştır. Bu izlemede performans programında belirlenen ana faaliyetler alt faaliyet ve projelere ayrılmak suretiyle uygulamada etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır. Bu ise özellikle uygulamada programın ve bütçesinin aynı zamanda bir yönetim ve planlama aracı olarak kullanılmasını fonksiyonunu da güçlenmesine yardımcı olmuştur. Bu kapsamda TCDB çalışması sürecinde belirlenen faaliyetler ve projelerde yıl içinde izlenmiş ve üst yönetim tarafından değerlendirmeye konu edilmiştir.

Şekil 3: Tekirdağ BŞB örneğinde 2018 yılı cinsiyete duyarlı programın izleme ve değerlendirme süreci

Sonuç

Günümüz demokrasilerinde bütçe hakkının etkin kullanımı plan ve program süreçleri de dahil olmak üzere iyi tanımlanmış bir bütçe süreci ile gerçekleşmektedir. Plan, program ve bütçe belgelerinde, siyasi sorumluluğa sahip olan aktörlerin toplumun talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda belirlediği önceliklere göre yürütüleceği taahhüt edilen kamu hizmetleri ve bunların finansmanı yer almaktadır. Bu metinlerde yer alan kamu politikaları bütçeden kaynak tahsis edilen faaliyet ve projelerle hayata geçirilmektedir. Bu çerçevede TCDB ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik programların mali yönetim sürecindeki doküman ve belgelerle ilişkilendirilerek öncelikler temelinde hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

TCDB yaklaşımı belediye düzeyinde benimsendiğinde, mahallin sakinlerinin planlama ve bütçeleme sürecine daha geniş bir biçimde katılımını sağlayacak araçların da geliştirilmesi ve içselleştirilmesi sağlanmış olacaktır. Böylece hem katılımçılık hem de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme hayata geçirilerek, toplumsal refahı artıran, kamu kaynaklarının gerektiği gibi etkin ve verimli kullanılmasını sağlayan ve sonucunda iktisadi kaynakların üretimi, bölüşümü ve yeniden üretimi sürecini kolektif yaşama daha yararlı biçimde düzenleyen bir

yapı ortaya çıkacaktır. Günümüzde her alanda var olan eril düzen altında, dezavantajlı kesimler, özellikle kadınlar, toplumsal, iktisadi ve siyasi yaşamdan dışlanmış bir görünüm sergilemektedir. Bu olumsuz durum, toplumsal, iktisadi ve siyasi gücü elinde bulunduranların toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısı benimsemesi ve sivil toplumun da bu yöndeki baskısı ve siyasi sürece uygun araçlarla katılımı sayesinde değiştirilebilir. Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama amacına hizmet eden TCDB de bunun için oldukça etkili bir araç konumundadır.

Belediyelerde uygulanması öngörülen TCDB'nin temel amacı, yerel kamu kaynaklarının bütçeleştirilmesi sürecinde, toplumsal açıdan dezavantajlı konumda olan kız çocuklarına ve kadınlara ve cinsiyet bazında ayrımcılığa uğrayan çeşitli grup ve bireylere yönelik politikaların önceliklendirilmesidir. Yerel yönetimlerde, kadınlar ve erkekler arasında hizmet sunumunda adaletin ve eşitliğin güçlendirilmesine yönelik çabalar yerel demokrasinin kapsayıcı bir hale gelmesinde de kritik bir öneme sahiptir.

Dünyadaki TCDB uygulamaları da dikkate alındığında, TCDB yaklaşımı, ülkelerin ve bölgelerin gelişmişlik düzeyi, belediyelerin kurumsal kapasitesi ve sürecin toplumsal kesimler ve meclis tarafından sahiplenilmesi ile doğrudan bağlantılı görünmektedir. Türkiye'deki uygulamaları da bu yaklaşımla ele aldığımızda, aşılması gereken çok yolumuz olduğu görülmekle birlikte, özellikle Urla ve Tekirdağ belediyelerindeki gibi kendiliğinden gelişen, kurumsal sahiplenmenin ve eşitlik odaklı yaklaşımın bulunduğu uygulamaların toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığı artırarak, kamusal kaynakların farklı cinsiyetler arasında daha adil bölüşümünün sağlanması konusunda öncü rolü oynadığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda, Urla Belediyesi'nde program seviyesinde başlangıç amaç ve hedefleri daha kapsamlı bir çerçevede oluşturulurken, Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi'nde ise bütçe müzakereleri yanında faaliyet ve projelerin öngörüldüğü şekilde hayata geçirilmesine yönelik olmak üzere izleme ve değerlendirme gibi kurumsal altyapının mali yönetim sistemi içinde güçlendirildiği görülmüştür.

Sonuç olarak, bir politika aracı olan bütçelerin, esas olarak kamusal kaynakları ihtiyaçlar temelinde hakkaniyeti sağlayacak şekilde yeniden dağıtımını sağlayacak şekilde katılımı hazırlanması bütçe hakkı temelinde önem taşımaktadır. Bu şekilde, toplumsal yaşamda dezavantajlı bırakılmış kesimlerin durumunu iyileştirecek TCDB gibi uygulamalar gereken sahiplenmenin farkındalıkla sağlanmasıyla kaynak tahsisinde mevcut kamu yönetim sistemine entegre edilebilecektir.

Kaynakça

- Addabbo, T., Lanzi, D., & Picchio, A. (2008a). Gender auditing in a capability approach. *Centro di Analisi delle Politiche Pubbliche (CAPP)*, Paper 40.
- Addabbo, T., Badalassi, G., Corrado, F., & Picchio, A. (2008b). Well-being gender budgets: Italian local governments cases. *Centro di Analisi delle Politiche Pubbliche (CAPP)*, Paper 41.
- Aydemir-Uslu, İ. (2017). *Türkiye'de kent konseyleri deneyimi: Bir yapılandırma önerisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. <http://rgdoi.net/10.13140/RG.2.2.36575.97446>
- Bassett, C. (2016). An alternative to democratic exclusion? The case for participatory local budgeting in South Africa. *Journal of Contemporary African Studies*, 34(2), 282–299. <https://doi.org/10.1080/02589001.2016.1202584>

- Beauvoir, S. de. (2011). *The Second Sex* (C. Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.; First Edition). Vintage Books.
- Budlender, D. (2000). The political economy of women's budgets in the South. *World Development*, 28(7), 1365–1378. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(00\)00016-4](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(00)00016-4)
- Budlender, D. (2001). Review of gender budget initiatives. *Community Agency for Social Enquiry*. <http://internationalbudget.org/wp-content/uploads/Review-of-Gender-Budget-Initiatives.pdf>
- Budlender, Debbie, Janine Hicks, and Lisa Vetten. (2002). "South Africa: Expanding into diverse initiatives." in *Gender budgets make more cents: Country studies and good practice* (1st Edition, pp. 152-170). Gender Section, Commonwealth Secretariat.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı. https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/180521011920_2010-2014.pdf
- Bursa Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı. https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/180521012109_2015-2019.pdf
- Bursa Valiliği. (2017). Bursa İli Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı (2017-2020) <http://www.bursa.gov.tr/kurumlar/bursa.gov.tr/Duyuru/Bursa%20KY%C5%9EM%20EYLEM%20PLANI%202017-2020-1.docx>
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex."* Routledge.
- Cangöz, İ. (2014). "Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Eskişehir Eşitlik Platformu (ESEP) Proje Kitapçığı". Eskişehir, Nisan.
- CEMR. (2006). *The European Charter For Equality Of Women And Men In Local Life*, Council of European Municipalities and Regions, CEMR. https://www.ccre.org/docs/charte_egalite_en.pdf
- Council of Europe. (2005). *Gender budgeting (Final Report EG-S-GB (2004) RAP FIN)*. <https://rm.coe.int/1680596143>
- Council of Europe. (2012). *The Istanbul Convention and the CEDAW framework: A comparison of measures to prevent and combat violence against women*. <https://rm.coe.int/168059aa28>
- Çetinkaya, Ö., & Korlu, R. K. (2012). Yerel demokrasinin sağlanmasında katılımcılık süreci ve kent konseylerinin rolü. *Maliye Dergisi*, 163(2): 95-117.
- Daskalaki, M., Fotaki, M., & Simosi, M. (2020). The gendered impact of the financial crisis: Struggles over social reproduction in Greece. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 0308518X2092285. <https://doi.org/10.1177/0308518X20922857>
- Devlet Personel Başkanlığı, Kamu İstihdamı Personel İstatistikleri (Erişim tarihi; 10.9.2018) Edirne Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı. https://www.edirne.bel.tr/images/Mevzuat%20ve%20Raporlar/2020-2024%20SP%2023_10_2019.pdf
- Elson, D. (1998). Integrating gender issues into national budgetary policies and procedures: some policy options. *Journal of International Development: The Journal of the Development Studies Association*, 10(7), 929-941.
- Elson, D. (2002). Gender responsive budget initiatives: Key dimensions and practical examples. *Gender Budget Initiatives*, 16.
- Elson, D. (2003). Gender mainstreaming and gender budgeting. In *Conference Gender Equality and Europes future*.
- Esim, S. (2000). Impact of government budgets on poverty and gender equality. Inter-Agency Workshop on Improving the Effectiveness of Integrating Gender into Government Budgets. Commonwealth Secretariat, Marlborough House, London.

- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı.
http://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/stratejik_plan/2020.pdf
- Frey, R. (2008) "Paradoxes of Gender Budgeting." Paper for the First International Conference on Gender Responsive Budgeting and Social Justice in Vilnius. Vol. 14.
- Günlük-Şenesen, G., Yücel, Y., Önal, A. Y., Ergüneş, N., & Yakut-Çakar, B. (2017). Kadınsız Kentler: Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- Himmelweit, S. (2000). The experience of UK Women's Budget Group. International Workshop on Gender Auditing of Government Budgets, Roma.
- İçişleri Bakanlığı, 2016 Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu, (2017)
- Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı Toplumsal Cinsiyet Çalışma Grubu Raporu, Ankara (2013).
- Kaşıkırık, A. & İzci, İ. (2019). *Kapsayıcı Belediye Yönetişim Karnesi*. Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları- Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları.
<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1287>
- KEİG. (2015). Belediyelerin Stratejik Planlarından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifi. Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi, KEİG. <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/belediye-str.-plan-2015-WEB.pdf>
- Khosla, P. and Barth, B. (2008). *Gender in local government: A sourcebook for trainers*. United Nations Human Settlements Programme.
- Klatzer, E., & Stiegler, B. (2011). *Gender budgeting-an equality policy strategy*. Friedrich-Ebert-Stiftung, 12.
- Klatzer, E., Akduran, & Gültaşlı, M. (2015a). Belediyeler İçin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Rehberi. UN Women. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1394>)
- Klatzer, E., Akduran, & Gültaşlı, M. (2015b). Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Rehberi. UN Women. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1395>)
- Marx, U. (2019). Accounting for equality: Gender budgeting and moderate feminism. *Gender, Work & Organization*, 26(8), 1176-1190.
- Morgan, Clara. *Gender Budgets: An Overview*. Parliamentary Information and Research Service, 2007.
- Moser, C. O. N. (1989). Gender planning in the third world: Meeting practical and strategic gender needs. *World Development*, 17(11), 1799-1825. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(89\)90201-5](https://doi.org/10.1016/0305-750X(89)90201-5)
- Ng, C. (2016). Making public expenditures equitable: gender responsive and participatory budgeting. In *Gender responsive and participatory budgeting* (pp. 1-16). Springer, Cham.
- Nussbaum, M. (2000a). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. (2000b). Women's capabilities and social justice. *Journal of Human Development*, 1(2), 219-247. <https://doi.org/10.1080/713678045>
- O'Hagan, A. (2015). Favourable conditions for the adoption and implementation of gender budgeting: Insights from comparative analysis. *Politica economica*, 31(2), 233-252.
- O'Hagan, A. (2018). Conceptual and institutional origins of gender budgeting. In A. O'Hagan & E. Klatzer (Eds.), *Gender budgeting in Europe* (pp. 19-42). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64891-0_2
- O'Hagan, A., & Klatzer, E. (2018a). Introducing gender budgeting in Europe. In *Gender budgeting in Europe* (pp. 3-18). Palgrave Macmillan.

- O'Hagan, A., & Klatzer, E. (2018b). Gender Budgeting as Feminist Policy Change: Feminist Advocacy and Alliances. In *Gender Budgeting in Europe* (pp. 319-344). Palgrave Macmillan, Cham.
- Ökmen, M., & Çağatay, U. (2014). Kamu Hizmeti Yerel Hizmet İlişkisi ve Açılımları Üzerine Notlar. *Yerel Politikalar Dergisi*, (6), 77-104.
- Özkaleli, U. (2018). Intersectionality in Gender Mainstreaming: Equity Organizing in Turkey, *Journal of Women, Politics & Policy*, 39:2, 127-150, <https://doi.org/10.1080/1554477X.2018.1449524>
- Quinn, S. (2016). *Europe: A survey of gender budgeting efforts*. IMF Working Papers (Vol. 16, Issue 155). <https://doi.org/10.5089/9781475520088.001>
- Rake, K. (2002, March). Gender Budgets: The Experience of the UK's Women's Budget Group. In *Gender balance–Equal finance' Conference, Basel, March 2002*.
- Rençber, N. (2020). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Türkiye'de Merkezi Yönetim Bütçesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Robeyns, I. (2016). Capabilitarianism. *Journal of Human Development and Capabilities*, 17(3), 397-414.
- Robeyns, I. (2005). The Capability Approach: A theoretical survey. *Journal of Human Development*, 6(1), 93–117. <https://doi.org/10.1080/146498805200034266>
- Sawer, M. (2002). Australia: The mandarin approach to gender budgets. In D. Budlender & G. Hewitt (Eds.), *Gender budgets make more cents: Country studies and good practice* (1st Edition, pp. 43–64). Gender Section, Commonwealth Secretariat.
- Sen, A. (1979). Equality of what? The Tanner Lecture on Human Values, Delivered at Stanford University.
- Sen, A. (1985). Well-being, agency and freedom: The Dewey lectures 1984. *The Journal of Philosophy*, 82(4), 169. <https://doi.org/10.2307/2026184>
- Sharp, R., & Broomhill, R. (2002). Budgeting for equality: The Australian experience. *Feminist Economics*, 8(1), 25–47. <https://doi.org/10.1080/1354500110110029>
- Sharp, R., & Broomhill, R. (2013). A case study of gender responsive budgeting in Australia. Commonwealth Secretariat.
- Sharp, R. (2002). *Moving forward: Multiple strategies and guiding goals* (Doctoral dissertation, United Nations Development Fund for Women).
- Sumbas, A. (2013). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politika Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye'de Belediyelerin Hukuksal ve Siyasal Durumları. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 31-44.
- Şahin, H. (2020). *Sosyal belediyecilik anlayışının benimsenmesi: Bursa Büyükşehir Belediyesi örneği*. MS thesis. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Tarsus Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı. <https://www.tarsus.bel.tr/tr/kurumsal/stratejik-plan.aspx>
- Tekeli, İ. (1983). Yerel yönetimlerde demokrasi ve Türkiye'de belediyelerin gelişimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 16(2), 3-22.
- Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi 2018 Performans Programı Hazırlama Kılavuzu, 2017
- Quinn, S. (2009). *Gender budgeting: practical implementation*. Handbook. Council of Europe Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, 16-20.
- UN Women. (2019). [Families in a changing world: Progress of the world's women 2019-2020](https://www.unwomen.org/en/what-we-do/advocacy-and-policy/advocacy/2019/04/families-in-a-changing-world).
- Urla Belediyesi, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Raporu, (2015).
- Yakar-Önal, A. (2021). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme*. CEİD Yayınları. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1413>

- Yücel, Y., & Günlük-Şenesen, G. (2018). Sustainability of gender budgeting in local administrations in Turkey: An assessment from the well-being perspective. In A. O'Hagan & E. Klatzer (Eds.), *Gender Budgeting in Europe* (pp. 271–291). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64891-0_13
- Yücel, Y. (2016). Dirlik Temelli Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Denetimi: Büyükşehir Belediyeleri Arasında Bir Karşılaştırma. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 25(1), 25-46.
- Yılmaz, Hakan H., Emil, M. F., & Kerimoğlu, B. (2017). *Yerel yönetimler maliyesi*. PYB Yayını. İkinci Baskı, Ankara.
- Yılmaz, Hakan H. (2011). "Sayıştay Başkanlığı Yıllık Kurumsal Performans Denetimi Rehberi Çalışması, Yayınlanmamış Çalışma.

İnternet Kaynakları

- CEDAW https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4
- CEDAW <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/history.htm>
- CEDAW <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/recommendations.aspx>
- COE https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=04So3p5w
- European Charter for Equality of Women and Men in Local Life https://charter-equality.eu/exemple-de-bonnes-pratiques/women-empowerment-in-the-municipality-of-tarsus.html?ref_id=156
- Greater London Authority <https://www.london.gov.uk/>
- Greater London Authority https://www.london.gov.uk/sites/default/files/mol_londons_all_for_us_approach_to_social_intergration_report_digital_version_only_fa.pdf
- Odunpazarı Belediyesi <https://odunpazari.bel.tr/kurumsal/planlar-raporlar-ve-kararlar/toplumsal-butceleme-calismalari>
- UN Women <http://www.unwomen.org/>

Açıklamalar

- İlk aşama, 19 Haziran–2 Temmuz 1975 tarih aralığında Mexico City’de yapılan *Birinci Dünya Kadın Konferansı*’dır. Konferans dizisinde ikincisi, Kopenhag’da 14-30 Temmuz 1980 tarihlerinde düzenlenen *İkinci Dünya Kadın Konferansı*’dır. Üçüncüsü, Nairobi’de 16-26 Haziran 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen *Üçüncü Dünya Kadın Konferansı*’dır. Dördüncüsü, 4-15 Eylül 1995 tarihleri arasında Pekin’de düzenlenen *Dördüncü Dünya Kadın Konferansı*’dır. Konferans sonunda ortaya çıkan Pekin Eylem Platformu (*Beijing Platform for Action- BPfA*), TCDB önemli bir başlık olarak ele alınmıştır. Böylece hükümetler ilk kez kadınların kamu hizmetinden ve harcamalarından nasıl yararlandıklarının sistematik biçimde incelenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olarak yeterli derecede kamu kaynağının tahsis edilmesi gibi birçok taahhüt altına girmişlerdir. Bu konferanstan sonra beş yılda bir olmak üzere, süreci ve gelişmeleri gözden geçirme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. 2000 yılında BM Genel Kurulu, Pekin Eylem Platformunun uygulanmasının değerlendirilmesi ve gelecekteki eylemler ve inisiyatiflerin değerlendirilmesi için New York’ta *Kadın 2000: 21. Yüzyılda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış* adlı bir konferans gerçekleştirmiştir ve Pekin taahhütlerini uygulamak için daha fazla eylem ve girişim başlatmıştır. Pekin Eylem Platformunun 2005 yılında on ve 2010 yılında on beş yıllık gözden geçirmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. 2015 yılında “Pekin + 20” olarak bilinen bir oturumda Eylem Platformu’nun uygulamaları değerlendirilmiştir (<http://www.unwomen.org>, E.T. 06/05/2021)..

2. CEDAW küresel çapta geçerliliği olan bir sözleşmedir. Birleşmiş Milletler (BM) üyesi 193 ülkeden 189'u bu sözleşmeye taraf olmuştur. CEDAW kadına karşı ayrımcılığı yönelik düzenlemeler içermekle birlikte kadına yönelik şiddete karşı özel bir düzenleme içermemektedir. Ancak izleyen yıllarda kadına yönelik şiddetin kadınlar, toplumlar ve ekonomiler için yıkıcı sonuçları olduğu kabul edilmiştir. 1992'de, Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, kadına yönelik şiddetle ilgili Genel Tavsiye 19'u kabul etmiştir. Bu süreçte kadına yönelik şiddeti konu alan ve bölgesel çapta geçerliliği olan sözleşmeler de devreye girmiştir. Mayıs 2011'de İstanbul'da imzaya açılan, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), Avrupa'da bu alanda yasal olarak bağlayıcı ilk belgedir (Council of Europe, 2012). Sözleşme'nin ilk imzacılarından olan Türkiye Sözleşme'yi 11/05/2011'de imzalamış ancak 22/03/2021'de İstanbul Sözleşmesi'nden çekildiğini açıklamıştır (Bkz. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=04So3p5w E.T. 06/05/2021).
3. https://www.london.gov.uk/sites/default/files/mol_londons_all_for_us_approach_to_social_intergation_report_digital_version_only_fa.pdf E.T. 05.05.2021
4. Bkz. [Bursa Büyükşehir 2010-2014 Stratejik Planı](#); [Bursa Büyükşehir 2015-2019 Stratejik Planı](#) [Bursa Büyükşehir 2020-2024 Stratejik Planı](#) (E.T.06/05/2021).
5. Bkz. <https://odunpazari.bel.tr/kurumsal/planlar-raporlar-ve-kararlar/toplumsal-butceleme-calismalari> E.T. 07/05/2021.
6. Örneğin kadınların araba yarışı gibi etkinliklere sürücü olarak katılmasının desteklenmesi. Bkz. European Charter for Equality of Women and Men in Local Life https://charter-equality.eu/exemple-de-bonnes-pratiques/women-empowerment-in-the-municipality-of-tarsus.html?ref_id=156 E.T. 05/05/2021.
7. Bu yaklaşımın öncüsü Tindara Adabbo'dur. DTCDB İtalya'da bölgesel (*regioni*) seviyede (Emilia-Romagna, Piemonte ve Lazio), metropolitan şehir (*province*) seviyesinde (Modena, Bologna ve Roma) ve belediye (*comuni*) seviyesinde (Modena, Forlì ve Vicenza) kullanılmıştır (Addabbo, Badalassi, et al., 2008; Addabbo, Lanzi, et al., 2008).
8. Performans programı, çalışmasında belirtildiği şekilde stratejik plan ile bütçeler arasındaki bağın faaliyetler ve projeler temelinde kurulmasını sağlayan ve operasyonel niteliği daha yüksek olan bir belgedir (Yılmaz ve ark., 2017).